

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra veřejného práva

**Reprodukční práva žen ve světle mezinárodní
ochrany lidských práv**

Diplomová práce

**Women's reproductive rights in the perspective of international
human rights protection**

Master thesis

VEDOUCÍ PRÁCE
prof. JUDr. Mgr. Harald Scheu, Ph.D.

AUTOR PRÁCE
Bc. Kateřina Jersáková

PRAHA
2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze dne 10. března 2023

Kateřina Jersáková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu profesorovi Haraldmu Scheu za jeho cenné rady a připomínky, které mi značně pomohly k vypracování této diplomové práce. Také děkuji své rodině a přítelovi za jejich stálou podporu.

Anotace

Předložená diplomová práce zkoumá problematiku reprodukčních práv se zaměřením na oblast interrupcí neboli umělého přerušení těhotenství. Práce se zabývá analýzou mezinárodních i vnitrostátních práv, které vybrané téma upravují. Hlavním cílem práce je zkoumání právní úpravy vybraných evropských zemí, kde bude mimo jiné implementován také jejich historický vývoj, a zkoumání jednotlivých klíčových rozsudků Evropského soudu pro lidská práva, díky kterým bude blíže přiblížena politika Irska a Polska. Rozborem jednotlivých kauz se pokusíme nalézt také obecný postoj Soudu k právu žen na interrupce.

Klíčová slova

Reprodukční práva, interrupce, judikatura, Evropský soud pro lidská práva, právo, Česká republika, Polsko, Irsko

Annotation

This master thesis deals with problematic of reproductive rights with a focus on abortion. The thesis deals with the analysis of international and national laws that regulate the selected topic. Aim of this paper is to examine the legislation of selected European countries, where, among other things, their historical development will be implemented, and to examine the various key judgments of the European Court of Human Rights, which will allow a closer look at the policies of Ireland and Poland. By analysing individual cases, we will also try to find the Court's general position on women's right to abortion.

Key words

Reproductive rights, abortion, case law, European Court of Human Rights, law, Czech Republic, Poland, Ireland

Obsah

Úvod.....	7
1. Základní pojmy.....	9
1.1. Reprodukční a sexuální zdraví	9
1.2. Reprodukční práva	11
1.2.1. Role genderu v problematice reprodukčních práv.....	12
2. Interrupce	13
2.1. Jednotlivé přístupy k problematice interrupcí.....	14
2.1.1. Přístup „pro – choice“ neboli „právo volby“	14
2.1.2. Přístup „pro – life“ neboli „právo na život“.....	16
3. Aktuální právní úprava v oblasti reprodukčních práv s přihlédnutím k problematice interrupcí.....	18
3.1. Univerzální standardy	18
3.2. Regionální standardy.....	22
3.2.2. Evropská úmluva o lidských právech	23
3.2.3. Rezoluce Evropského parlamentu o sexuálním a reprodukčním zdraví	25
4. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva	28
4.1. Vo vs Francie.....	28
4.2. A, B, C vs Irsko	30
4.3. Tysiac vs Polsko	33
4.4. P. a S. vs Polsko.....	35
4.5. Závěr plynoucí z probraných rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva	37
5. Právní úprava v oblasti interrupcí v konkrétních evropských zemích a jejich porovnání.....	39
5.1. Česká republika	39
5.1.1. Historický vývoj právní úpravy problematiky v Českých zemích..	39
5.1.2. Aktuální právní úprava problematiky v České republice.....	42
5.1.3. Ochrana plodu v české právní úpravě.....	44
5.1.4. Zhodnocení současného stavu české právní úpravy	45
5.2. Irsko	47
5.2.1. Historický vývoj právní úpravy problematiky v Irsku	47
5.2.2. Aktuální právní úprava problematiky v Irsku.....	50
5.3. Polsko.....	51

5.3.1. Historický vývoj právní úpravy problematiky v Polsku	51
5.3.2. Aktuální právní úprava problematiky v Polsku.....	53
Závěr.....	56
Seznam použitých zkratek	60
Seznam literatury	61

Úvod

Interrupce představují jednu z mnoha oblastí spadajících do reprodukčních práv, která jsou přirozeným lidskoprávním základem každého z nás. Často vzbuzují kontroverze, nicméně jejich důležitost pro rozvoj osobního i intimního života je neodmyslitelná. Ve spoustě světových zemích, včetně České republiky, jsou považována za samozřejmost. Není to nic neobvyklého, protože pokud se přímo nesetkáme s omezením na našich právech, nevnímáme možné právní nedostatky. Rozhodnout o svém těle a o svém životě, o tom, kdy se stát matkou a založit rodinu se například v české společnosti považuje za bezprostřední právo jedince a jakékoliv zásahy ze stran státu jsou pro nás nemyslitelné a troufám si tvrdit, že i nepochopitelné. Tento status v českých zemích však nebyl vždy samozřejmostí a už vůbec tomu tak není ve všech světových a evropských zemích. Velké ohlasy vzbudily v posledních letech například přijaté restriktce v oblasti (proti)potratové politiky v Polsku. Zakázalo Polsko potraty úplně? Má k tomu oprávnění? Nebo existuje nějaká jednotná mezinárodní úprava, která celou oblast reprodukčních práv zahrnující i právo na interrupci podchycuje? Právě tyto otázky vedly autorku práce k vybrání tématu diplomové práce.

Mezinárodní a také regionální evropské právní úpravě bude věnována zvláštní pozornost. Představíme si klíčové dokumenty, které se reprodukčními právy zabývají a v souvislosti s tím se pokusíme odpovědět na otázku, zda existuje jeden mezinárodně platný dokument, který by zajišťoval právo na potrat jako základní lidské právo.

Cílem diplomové práce je také představení problematiky reprodukčních práv obecně a nastínění témat, která se s touto oblastí pojí, hlavním tématem však bude umělé přerušování těhotenství. Oblast začátku nového života a jeho možného ukončení je tématem velmi citlivým, které dokáže společnost rozdělit na několik názorových skupin. Přesto, že je práce zaměřena především na právní stránku problému, interrupce představují také morální problém, ve kterém má významnou roli například i náboženství. Z toho důvodu budou uvedeny dva hlavní myšlenkové směry, kdy jeden z nich zastává právo ženy na volbu rozhodnout o svém těle a druhý bezpodmínečné právo plodu na život. Na těchto příkladech bude stručně

nastíněna „neprávní“ povaha problému, která činí z tohoto tématu tak komplikovanou oblast.

Diplomová práce bude věnovat zásadní pozornost právní úpravě na poli evropských zemí. Konkrétněji se zaměříme na státy, u nichž hraje náboženství významnou roli a přímo ovlivňuje jejich právní řád, a to Irsko a Polsko v kontrastu s vnitrostátní úpravou interrupcí v České republice. Cílem je představit jak aktuální úpravu, tak její historický vývoj. Zákonům vybraných států bude věnována pozornost z důvodů rozebírání jednotlivých kauz řešených před Evropským soudem pro lidská práva, který se na právní předpisy daných zemí ve svých rozsudcích odkazuje. Tento rozbor by měl dopomoci k pochopení jednotlivých kroků, které vedly ke konkrétním rozhodnutím Evropského soudu pro lidská práva. Zvláště rozbohem judikatury Soudu a analýzou právních předpisů vybraných evropských států bude naplněn praktický rozsah práce.

V diplomové práci bude k dosažení stanovených cílů použita zejména metoda syntézy, kdy se od obecného seznámení reprodukčních práv dostaneme ke konkrétním případům, které nám dopomůžou k vykreslení přesnější představy problematiky. Dalšími využívanými metodami bude komparace, abstrakce a analýza.

Jelikož se jedná o stále živé a měnící se téma, hlavními zdroji, ze kterých práce čerpá jsou zejména odborné články, rozsáhlá judikatura Evropského soudu pro lidská práva, právní předpisy probíraných zemí a v neposlední řadě mezinárodní dokumenty týkající se problematiky reprodukčních práv. Použita byla samozřejmě i odborná literatura, a to jak zahraniční, tak tuzemská.

1. Základní pojmy

První část této práce bude věnována vymezení základních pojmů, které jsou pro pochopení komplexní problematiky nezbytné. Hlavní pozornost bude v této kapitole věnována reprodukčním právům a reprodukčnímu zdraví a dalším pojmům, které s touto problematikou a tématem práce souvisejí, například interrupce či lidský život.

Reprodukční práva nejsou v literatuře či mezinárodních dokumentech jednotně definovány. Ve všech dostupných definicích se však setkáme se shodnými charakteristikami. Jednou z nich je fakt, že pojem lze rozdělit na dvě hlavní oblasti, a to na sexuální práva a reprodukční práva. Ty se následně člení na oblast zdraví a práv. Systematiku reprodukčních a sexuálních práv přehledněji popisuje schéma zobrazené níže.

Sexuální a reprodukční zdraví a práva			
Reprodukční oblast		Sexuální oblast	
Reprodukční práva	Reprodukční zdraví	Sexuální práva	Sexuální zdraví

Tabulka č. 1: Systematika sexuálních a reprodukčních práv

Všechny výše uvedené pojmy spolu souvisejí a navzájem se doplňují. Přes to, že se pro účely práce podrobněji zaměříme zejména na reprodukční práva, pro komplexnější pochopení problematiky nyní věnujme i krátkou pozornost reprodukčnímu a sexuálnímu zdraví.

1.1. Reprodukční a sexuální zdraví

Jak již bylo zmíněno, neexistuje ucelená a jednotná definice, kterou bychom mohli reprodukční zdraví jednoduše popsat. Zaměříme se tedy na formulace, které uvádí například Světová zdravotnická organizace (dále jen WHO) či Populační fond OSN (United Nations Population Fund, dále jen UNFPA)

WHO charakterizuje reprodukční zdraví jako stav úplné tělesné, duševní a sexuální vyrovnanosti, ve kterém jsou lidé schopni vést uspokojivý a bezpečný

sexuální život. Potratová péče je brána jako součást všeobecného práva na zdraví a je zásadní pro ochranu zdraví žen a dívek po celém světě. ¹ WHO se dále v souvislosti s touto problematikou věnuje tématům jako *minimalizace úmrtnosti matek a novorozenců, zajištění kvalitních služeb v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví včetně antikoncepce, prevenci a léčby pohlavně přenosných chorob nebo násilí na ženách a dívkách.*²

Podle UNFPA není reprodukčním zdravím pouze nepřítomnost nemoci nebo jiného zdravotního postižení či vady. Reprodukční zdraví je dle definice této organizace schopnost reprodukce a svoboda rozhodnout se o ni. To zahrnuje také práva žen a mužů na informace a přístup k nim. Tedy informace o bezpečných, dostupných, účinných a přijatelných metodách ochrany rodiny. Součástí je také právo na přístup k vhodným zdravotnickým službám, díky kterým ženy mohou bezpečně projít těhotenstvím a porodem. ³

Reprodukční (i sexuální) zdraví dělí UNFPA do pěti oblastí, kterými jsou:

1. zlepšování zdraví matek a novorozenců,
2. přístup k antikoncepci + řešení neplodnosti (možnosti, jak ji řešit),
3. odstranění nebezpečně prováděných interrupcí,
4. redukce sexuálně přenosných chorob,
5. eliminace škodlivých socio-kulturních praktik + podpora vývoje zdravé sexuality.⁴

Charakteristiky jak WHO, tak UNFPA se shodují v základních aspektech. Jedním z nich je fakt širokého nahlížení na danou problematiku. Obě organizace navíc kvalitní reprodukční zdraví řadí k oblastem udržitelného rozvoje.

¹ Reproductive health. *World Health Organization* [online]. WHO, c2022 [cit. 2022-12-30]. Dostupné z: <https://www.who.int/southeastasia/health-topics/reproductive-health>

² WHO. Progress reports by the Secretariat, A67/40, World Health Assembly 2014. Ženeva: WHO, 2014 [online] [cit. 2022-12-30], odst. 31. Dostupné z: https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA67/A67_40-en.pdf

³ *Programme of Action: International Conference on Population and Development Cairo, 5–13 September 1994* [online]. 20th Anniversary Edition. United Nations Population Fund, 2014 [cit. 2022-12-30]. ISBN 978-0-89714-022-5., čl. 7.2. Dostupné z: https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/programme_of_action_Web%20ENGLISH.pdf

⁴ Tamtéž, čl. 7.2. – 7.48.

Téma reprodukčního a sexuálního zdraví by svým rozsahem mohlo být námětem pro samostatnou práci. Předmětem však mají být reprodukční práva, z toho důvodu jim bude věnována hlavní pozornost.

1.2. Reprodukční práva

Definice reprodukčních práv je obdobně „komplikovaná“ jako tomu bylo v případě reprodukčního a sexuálního zdraví, jelikož doposud neexistuje žádný mezinárodně přijatý dokument, který by jej přesně a jednotně definoval. Pochopit jejich podstatu však není tak složité, jelikož reprodukční práva jsou právy, které se týkají každého z nás.

Reprodukční práva jsou velmi diskutované téma, a to na celém světě. Své stanovisko k nim zaujímá téměř každá instituce zabývající se lidskými právy a jak je již zmíněno výše, dotýkají se každého – myšleno všech kontinentů, států, národů a samozřejmě všech lidských bytostí na této planetě.

Z vyobrazeného schématu v první kapitole již víme, že rozlišujeme reprodukční a sexuální práva. Můžeme konstatovat, že spolu oba pojmy velmi úzce souvisejí a navzájem se doplňují. Pro utvrzení tohoto výroku bude stručně charakterizován pojem sexuálních práv.

Sexuální práva jsou založena na univerzálních lidských právech a vycházejí z přirozené svobody, důstojnosti a rovnosti všech lidských bytostí. Sexualita je brána jako důležitý aspekt lidského života a její vyjádření je chápáno jako základní lidská potřeba.⁵ Konkrétně je sexuálním právem například:

- právo na rovnost a nediskriminaci (myšleno, že každý člověk má právo požívat všech sexuálních práv bez ohledu rasy, etnického původu, barvy pleti, jazyka, atd),
- právo na autonomii a tělesnou integritu (každý má právo na kontrolu a svobodné rozhodování o záležitostech týkajících se jeho sexuality a jeho

⁵ WORLD ASSOCIATION FOR SEXUAL HEALTH. Declaration of sexual rights: 13th World Congress of Sexology [online]. Valencia, 1997 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://worldsexualhealth.net/wpcontent/uploads/2013/08/Declaration-of-Sexual-Rights-2014-plain-text.pdf>

těla – volba sexuálního chování, praktik, partnerů a vztahů s patřičným ohledem na práva ostatních),

- právo na vzdělání a komplexní sexuální výchovu,
- právo na informace k vědecky přesným a srozumitelným informacím týkající se sexuality, sexuálního zdraví a sexuálních práv (tyto informace by neměly být cenzurovány či záměrně zkreslovány).⁶

Reprodukční práva jsou rovněž univerzální lidská práva a se sexuální právy jsou spojována zejména v kontextu otázky plánování potomstva. Tím je myšlen fakt, že každý pár má právo rozhodnout se zda, případně kolik a kdy chce mít děti. Kromě plánování potomstva je další oblastí reprodukčních práv také právo na dosažitelných standard sexuálního a reprodukčního zdraví (kvalitní zdravotnické služby) a práva na eliminaci diskriminace a násilí při výkonu reprodukčních práv (týká se například sexuálního násilí nebo nucených sterilizací).⁷

K reprodukčním (ale i sexuálním) právům řadíme dále *svobodu myšlení a vyjadřování se ve všech věcech sexuálního života⁸ a plození, právo na rozhodování o použití antikoncepce, právo na umělé oplodnění, volba sexuálního partnera k sexuální aktivitě bez přinucení; nebo násilí, sexuální a reprodukční bezpečí či možnost rozhodnout se o podstoupení či nepodstoupení interrupce.*⁹

1.2.1. Role genderu v problematice reprodukčních práv

Ochrana reprodukčních práv je považována za základní lidské právo, jak mužů, tak žen. Témata, které se s problematikou reprodukčních práv pojí jsou ve velké většině relevantní pro všechna uznávaná pohlavní. Například metody

⁶ WORLD ASSOCIATION FOR SEXUAL HEALTH. Declaration of sexual rights: 13th World Congress of Sexology [online]. Valencia, 1997 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://worldsexualhealth.net/wpcontent/uploads/2013/08/Declaration-of-Sexual-Rights-2014-plain-text.pdf>

⁷ OSN. Pekingská deklarace a Akční platforma, přijato na čtvrté Světové konferenci OSN o ženách, 27.10.1995, § 223. Dostupné z: https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Beijing_Declaration_and_Platform_for_Action.pdf [cit. 2023-01-02]

⁸ Právo svobodného vyjadřování může podléhat omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných – například sexuální zneužívání dle trestního zákoníku České republiky č. 40/2009 Sb.

⁹ Background report: Reprodukční práva. Asociace pro mezinárodní otázky [online]. Praha: AMO, 2010 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.amo.cz/cs/prazsky-studentsky-summit/reprodukcn-prava/>

antikoncepce, ochrana před pohlavně přenosnými chorobami nebo neplodnost. Výklad práv se pro jednotlivá pohlaví ale trošku liší. Existují otázky, které se mužů bezpochyby dotýkají, nicméně žena v nich má zcela jiné postavení. Jedná se například o problematiku interrupcí, mrzačení ženských pohlavních orgánů nebo nucené sterilizace. Například světové organizace jako OSN či Rada Evropy vedou obecné diskuse na téma reprodukčních práv, která jsou adresována s důrazem na ženy. Je to dáno také faktem, že ženy prožívají více zásahů a restrikcí do oblasti svých reprodukčních práv než muži a porušování těchto práv také často ve větší míře dopadá na ně.¹⁰ To však neznamená, že muži se s porušováním reprodukčních práv neseťkávají. Práva mužů nelze bezpochyby přehlížet, nicméně tato práce bude orientována právě na ženy a jejich reprodukční práva.

2. Interrupce

Z definice reprodukčních práv je patrné, že se pod tímto pojmem skrývá celá řada obsáhlých oblastí. Těžištěm této práce jsou však právě interrupce a přístup k nim na poli evropských zemí.

Definice interrupce není jednotná. Je stanovena historickým vývojem dané země a velký vliv na charakteristice umělého přerušení těhotenství¹¹ a obecně přístupu k této problematice má náboženství a také to, jak moc je či není daná země liberální. Od toho se pak pochopitelně odvíjí i právní úprava konkrétního státu. V České republice je problematika interrupcí upravena *zákonem č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství*.¹² Těhotenství je u nás možné ukončit i bez udání důvodů, na základě svobodného rozhodnutí ženy. Toto rozhodnutí je limitováno pouze délkou těhotenství, která vychází z uvedeného zákona. Dle něj lze těhotenství uměle přerušit nejpozději do ukončeného 12. týdne gravidity. Po uplynutí této lhůty jej lze ukončit pouze v případech, kdy je ohrožen život matky či plodu nebo pokud plod nevykazuje známky života. V České republice se z lékařského hlediska rozlišuje tzv. miniinterrupce, které se provádí do

¹⁰ UNFPA. Sexual and reproductive health for all: Reducing poverty, advancing development and protecting human rights, str. 26

¹¹ Umělé přerušení těhotenství je pojem, který se používá na základě lékařské praxe a vychází z medicínské terminologie. I když je těhotenství prakticky zcela ukončeno – nelze ho jen přerušit, chápeme pod pojmem „přerušení těhotenství“ jeho nenávratné ukončení.

¹² BAHOUNEK, Jiří. *Čtyři pohledy na interrupci*. Ostrava: Key Publishing, 2007. ISBN 978-80-87071-09-0, str.7

ukončeného 8. týdne těhotenství a interrupce, od 8. týdne do ukončeného 12. týdne těhotenství.¹³ Interrupci lze provést buď *chirurgicky nebo medikamentózním způsobem (podáním léků)*.¹⁴

2.1. Jednotlivé přístupy k problematice interrupcí

Problematika interrupcí a obecně lidského života před narozením i po narození je velmi citlivá a složitá a lze ji konstatovat jako jednu z nejdiskutovanějších otázek reprodukčních práv žen, na kterou se vedou celospolečenské diskuse. Je to zejména z důvodu nahlížení na interrupce z několika hledisek. Kromě právní otázky, která bude pro účely této práce samozřejmě stěžejní, se zde prolíná také etika, morálka a bezpochyby významný vliv představuje náboženství.

Celosvětově existují dvě názorově protichůdné skupiny, kdy každá zaujímá k interrupcím diametrálně jiný postoj. Těmito skupinami jsou zastánci svobodné volby ženy pro-choice (pro volbu) a odpůrci interrupcí pro-life (pro život). Bezesporu jsou mezi námi osoby, které se částečně ztotožňují jak s myšlenkami pro-life organizacemi, tak i pro-choice organizacemi. Účelem je nyní však pochopit zásadní rozdíl mezi těmito dvěma skupinami a přiblížit filozofii smýšlení, které jednotlivé názorové tábory praktikují.

2.1.1. Přístup „pro – choice“ neboli „právo volby“

„Pro-choice“ je přístupem, který je výrazně více shovívavý v problematice interrupcí a svobodomyslnější než „pro-life“. Jedinci a země, kteří se k tomuto směru přiklání, zastávají postoj, že žena má plné právo svobodně rozhodovat o tom, kdy chce založit rodinu. Zastánci tohoto proudu zaujímají názor, že umělé přerušení těhotenství „pouze“ na základě žádosti a přání ženy je jejím základním lidským právem. Umělé přerušení těhotenství nepředstavuje v tomto případě smrt lidské bytosti, protože tou se podle stoupenců tohoto přístupu stává až po vyjmutí plodu z těla matky, tedy narozením. *Vycházejí z předpokladu, že embryo není jedinec schopný samostatného života mimo tělo matky.*¹⁵ Daleko větší zásah do

¹³ BAHOUNEK, Jiří. *Čtyři pohledy na interrupci*. Ostrava: Key Publishing, 2007. ISBN 978-80-87071-09-0, str. 8-9

¹⁴ Tamtéž, str.10

¹⁵ Tamtéž, str. 57

práv pro mě činí představa, že by žena neměla možnost a svobodnou volbu o svém těle rozhodnout zcela sama, na základě svého uvážení.

Své názory podporují například i psychologickými následky, které mohou být nechtěným těhotenství způsobeny. V některých případech může být nechtěné těhotenství spouštěčem vnitřního konfliktu matky mezi uspokojováním vlastním potřeb a potřeb dítěte. Pokud tento konflikt trvá dlouho, jeho důsledkem je v krajních případech negativní vztah k dítěti, který nežádoucím způsobem ovlivňuje i jeho vývoj a výchovu.¹⁶ Dále je prokázáno, že v zemích, které povolují legální interrupci na žádost ženy, se po jejím provedení vyskytuje menší riziko psychopatologických reakcí.¹⁷ Důvodů je hned několik – ženy, jsou v těchto případech osvobozeny například od potratového turismu, dále stresu, zda najdou vhodnou kliniku, která jim bezpečný potrat provede, strachu z podstoupení lékařského zákroku mimo svou zemi nebo nelegálně.

Dále „pro-choice“ organizace podporují aktivity, které mají vést k zodpovědnému a plánovanému rodičovství, zaměřují se na prevenci nechtěné gravidity a na osvětu v sexuální výchově. Zároveň se velmi kladně staví k moderní medicíně a výzkumech prováděných na embryích. Jednou z nejznámějších organizací s přístupem „pro-choice“ je v Evropě například Woman on waves.

I mezi „pro-choice“ zastánci se však najdou jednotlivci s poněkud extrémistickými názory, podle kterých by měl být potrat umožněn v jakékoliv fázi těhotenství bez udání důvodů a vláda žádného státu by takovému rozhodnutí neměla bránit.

V současnosti se k postoji „pro-choice“ hlásí 40 smluvních států Evropské Úmluvy o lidských právech, kdy Česká republika je jedním z nich.¹⁸ Dalšími zeměmi ze světa, kteří uplatňují politiku provedení interrupce na žádost ženy bez udání důvodů je například Kanada, Argentiny, Čína nebo Jihoafrická republika.¹⁹

¹⁶ BAHOUNEK, Jiří. *Čtyři pohledy na interrupci*. Ostrava: Key Publishing, 2007. ISBN 978-80-87071-09-0, str.52-53, 56-57

¹⁷ Tamtéž, str. 50

¹⁸ Spyridoula Katsoni, The Right to Abortion and the European Convention on Human Rights: In Search of Consensus among Member-States, *Völkerrechtsblog*, 19.03.2021, doi: 10.17176/20210319-085654-0

¹⁹ Global Abortion Policies Database. *World Health Organization* [online]. WHO, 2022 [cit. 2023-01-04]. Dostupné z: <https://abortion-policies.srhr.org/>

2.1.2. Přístup „pro – life“ neboli „právo na život“

V porovnání se zastánci „pro-choice“ postoje, jsou příznivci „pro-life“ přístupu značně přísnější k povolování potratů a velkou roli zde hraje náboženství. Pod tento směr se zahrnují všechny významné církve – evangelická, katolická, judaismus či islám. V Evropě je nejrozšířenějším náboženstvím křesťanství a podle něj představuje život nejvyšší možný dar. Ten dle zastánců tohoto postoje vzniká již okamžikem početí. To znamená v moment, kdy spermie oplodní vajíčko. Od této chvíle představuje ochrana života absolutní lidské právo. Interrupce tedy pro zastánce „pro-life“ znamená vraždu nenarozeného dítěte. Jakýkoliv nepřirozený zásah do těla matky a embrya je tedy chápán jako silně nemorální. Setkáváme se zde se vztahem etika – morálka – náboženství. V křesťanství má například přicházející život vyšší hodnotu než ten stávající, proto umělé přerušení těhotenství je chápáno jako silné porušení morálky a těžký hřích proti Bohu a lidské přirozenosti.²⁰ Co se týče dalších náboženství, judaismus zastává mírnější postoj. Potraty nezakazuje, ale zároveň je ani nepovoluje na žádost ženy. Je možné ho provést pouze v závažných situacích a každý případ je posuzován a konzultován individuálně s rabínem. Muslimové naopak interrupci zakazují. V praxi jsou ale také rozděleni do několika názorových skupin, kdy se někteří k interrupcím přiklánějí.²¹

Žena dle zastánců „pro – life“ nemá možnost volby. Je brána pouze jako prostředek, který zajišťuje plodu potřebnou výživu a prostřední. Embryo je chápáno jako samostatná a oddělená jednotka, a proto nelze připustit, aby o něm rozhodovala třetí strana, myšleno matka.

Jakákoliv manipulace s embryi a jiné embryonální výzkumy jsou v tomto případě zcela nepřijatelné. I v těchto případech by se jednalo o nerespektování lidské důstojnosti.

Stejně jako v „pro-choice“ přístupu, i zde se setkáváme s radikálními názory a činy, kdy jsou extrémisté ochotni použít sílu nebo násilí vůči personálu gynekologických

²⁰ BAHOUNEK, Jiří. *Čtyři pohledy na interrupci*. Ostrava: Key Publishing, 2007. ISBN 978-80-87071-09-0, str. 81–82

²¹ Právo na interrupci. Asociace pro mezinárodní otázky [online]. Eva Pazderková Praha: AMO, 2010 [cit. 2023-01-24]. Dostupné z: https://www.studentsummit.cz/wpcontent/uploads/2019/02/HRC_interrupce_final.pdf.

zařízení, kde k potratům dochází. Mediálně známé jsou například případy v Polsku, kde zastánci tohoto hnutí protestují před klinikami, provádějícími potrat, pokřikují a plivají na ženy, které na kliniku přicházejí a snaží se je od potratu odradit.

K „pro – life“ postoji a silné protipotratové politice se hlásí 7 smluvních států Evropské Úmluvy o lidských právech. Je jimi Polská republika, Irsko, Andora, San Marino, Malta, Lichtenštejnsko, Maďarsko a také Monako.²² V minulém roce se na seznam těchto zemí přidaly také Spojené státy americké, když v červnu roku 2022 zrušil Ústavní soud USA právo na potrat a protipotratová politika a rozhodnutí o provedení či neprovedení interrupce se přeneslo do kompetencí jednotlivých států. Nutno však zmínit, že právě ve Spojených státech se nachází jedna z největších základem stoupenců „pro-choice“ hnutí. Dalšími zeměmi, kde jsou interrupce zakázané je například Salvador, Haiti, Dominikánská republika nebo Filipíny.²³ V České republice je pravděpodobně nejznámější „pro-life“ organizací Hnutí pro život.

²² Spyridoula Katsoni, The Right to Abortion and the European Convention on Human Rights: In Search of Consensus among Member-States, *Völkerrechtsblog*, 19.03.2021, doi: 10.17176/20210319-085654-0

²³ Global Abortion Policies Database. *World Health Organization* [online]. WHO, 2022 [cit. 2023-01-04]. Dostupné z: <https://abortion-policies.srhr.org/>

3. Aktuální právní úprava v oblasti reprodukčních práv s přihlédnutím k problematice interrupcí

Tato kapitola bude zaměřena na mezinárodní právní předpisy a smlouvy, které se problematiky reprodukčních práv a zejména interrupcí dotýkají. Některé z nich budou konkrétněji specifikovány. Pozornost bude věnována jak mezinárodním dokumentům, tak i právní úpravě, která se týká pouze evropského kontinentu.

Již z předešlých kapitol lze vyvodit, že otázka začátku života je v řešeném tématu klíčová. Jeho definice je však v mezinárodních dokumentech rozdílná anebo zcela chybí. V důsledku nepřesného definování počátku života je společnost rozdělena na dvě názorové skupiny. Jedna udává, že člověk nabývá práva na život již v okamžik početí, druhá stojí v opozici s názorem, kdy upřednostňuje právo matky na svobodnou volbu. Můžeme tedy pouze polemizovat a spekulovat nad tím, jak se jednotlivé mezinárodní dokumenty k problému otázky života svým výkladem staví.

3.1. Univerzální standarty

Úřad Vysokého komisaře OSN pro lidská práva uvádí, že reprodukční práva jsou svázána s řadou lidských práv, které jsou zakotvené v mezinárodním právu. Je jimi právo na život, právo nebýt mučen a podrobován nelidskému zacházení, právo na vzdělání, soukromí, dobré zdraví a právo nebýt diskriminován.²⁴

Právo na život je zakotveno ve Všeobecné deklaraci lidských práv v článku 3 – „Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost“.²⁵ Z pohledu reprodukčních práv obecně jsou relevantní články 12 – právo na soukromý a rodinný život a článek 16, který zakotvuje právo na uzavření sňatku pouze se svobodným a plným souhlasem nastávajících manželů.²⁶ Právo nebýt mučen a podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení vyplývá také ze Všeobecné deklarace lidských práv, konkrétně z článku 5.²⁷

²⁴ Sexual and reproductive health and rights. *United Nations* [online]. OHCHR, c2023 [cit. 2023-01-06]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/women/sexual-and-reproductive-health-and-rights>

²⁵ Universal Declaration of Human Rights. *United Nations* [online]. Informační centrum OSN v Praze: OSN Česká republika, 2015 [cit. 2023-03-06]. Dostupné z: https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/05/UDHR_2016_CZ_web.pdf

²⁶ Tamtéž

²⁷ Tamtéž

K právu na život se vyjadřuje také Americká úmluva o lidských právech, konkrétně v článku 4. Jejím specifikem je fakt, že se přímo vyjadřuje k počátku života, které datuje od okamžiku početí.²⁸

V souvislosti s počátkem života a jeho ochrany lze v kontrastu Všeobecné deklarace lidských práv OSN nebo Americké úmluvy o lidských právech představit tzv. Káhirskou deklaraci lidských práv v islámu. V kapitole, která popisovala přístup pro-life bylo zmíněno, že islám je jedno z náboženství, které se přiklání k tomuto postoji, respektive neuznává právo svobodné volby ženy v otázce těhotenství. Tato deklarace byla přijata z důvodu kritiky ze strany islámských zemí na přílišnou univerzalitu lidskoprávních mezinárodních dokumentů, které dle jejich názoru neberou v potaz kulturní nebo náboženské rozdíly.²⁹ K ochraně života se tato deklarace vyjadřuje v článku 2 „*Život je Boží dar a právo na život je zaručeno každé lidské bytosti. Je povinností každého jednotlivce, společností a států zaručit toto právo proti jakémukoli jeho narušení a je zakázáno vzít život druhému člověku kromě z důvodů, které jsou předepsány v Šaría.*“³⁰ Z tohoto citovaného článku lze vyvodit postoj práva Šaría a islámu k problematice práva na interrupci a ochrany života či nenarozeného dítěte.

Dalším významným dokumentem, který upravuje problematiku reprodukčních práv je Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (International Covenant on Civil and Political Rights, dále jen ICCPR). ICCPR opakuje základní lidská práva na život (článek 6), na svobodu a osobní bezpečnost (článek 9) a také na ochranu soukromého a rodinného života (článek 17 a článek 23).³¹ Zároveň je zde upraven zákaz být mučen a podrobován krutému, nelidskému nebo

²⁸ American Convention on Human Rights. Global Rights [online]. San José, Costa Rica, 1968 [cit. 2023-02-18]. Dostupné z: <https://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2013/10/American-Convention-on-Human-Rights-ACHR.pdf>

²⁹ OSINA, Petr. Základy islámského práva. 2. vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-593-7, str. 53

³⁰ The Cairo Declaration on Human Rights in Islam [online]. Cairo, 1990 [cit. 2023-02-19]. Dostupné z: [https://elearning.icrc.org/detention/en/story_content/external_files/Human%20Rights%20in%20Islam%20\(1990\).pdf](https://elearning.icrc.org/detention/en/story_content/external_files/Human%20Rights%20in%20Islam%20(1990).pdf)

³¹ Vyhláška č. 120/1976 Sb., Vyhláška ministra zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, v posledním znění

ponižujícím zacházení spolu se zákazem být podroben lékařským nebo vědeckým pokusům bez svého svobodného souhlasu.

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, dále jen ICESCR) se věnuje právu na ochranu rodiny (článek 10 odst. 1) a přikládá nutnost zvláštní ochrany mateřství a těhotenství (článek 10 odst. 2).³² V souvislosti s reprodukčním a sexuálním zdravím se smluvní státy tohoto paktu zavazují učinit patřičná opatření k uskutečnění práva na dosažení nejvyšší dosažitelné úrovně fyzického a duševního zdraví – to zahrnuje například opatření ke snížení počtu potratů a kojenecké úmrtnosti (článek 12, odst. 2).³³

Další mezinárodní úmluvou, která stojí za zmínku je Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (Convention on Elimination of all kinds of Discrimination Against Women, dále jen CEDAW). Tato úmluva zaručuje rovnost žen a mužů například při vstupu do manželství, rodičovských právech a povinnostem k dětem (článek 16 odst. 1). Z hlediska reprodukčních práv je ve stejném článku zmíněna rovnost práv žen a mužů rozhodnout se svobodně a odpovědně o počtu a době narození svých dětí a mít přístup k informacím, vzdělání a prostředkům, které jim umožní uplatnění tohoto práva.³⁴

V souvislosti s diskriminací a spojitostí s problematikou reprodukčních práv, konkrétně s interrupcemi, se pojí také Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (Convention on the Rights of Persons with Disabilities, dále jen CRPD nebo Úmluva). Ohledně CRPD se vedly obecné úvahy narážející na téma prenatálního testování. Ukázalo se, že pokud je zjištěna některá z vad plodu, s velkou pravděpodobností přistoupí žena k potratu. Během příprav CRPD se tak vedly diskuse, jestli ukončení těhotenství z důvodu prenatálních vad plodu není diskriminací a zda do Úmluvy nezavést ustanovení zakazující ukončení života z důvodu zdravotního postižení. Nakonec se však došlo k závěru, že by se tím

³² Vyhláška č. 120/1976 Sb., Vyhláška ministra zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, v posledním znění

³³ Tamtéž

³⁴ Vyhláška č. 62/1987 Sb., Vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen, v posledním znění

krátilo právo ženy na svobodnou volbu a že by CRPD nemělo fungovat jako nástroj proti potratům. Z hlediska CRPD a její provázaností s umělým přerušением těhotenstvím, je potrat z důvodu prenatálních vad plodu možný.³⁵ Nicméně je to poněkud v rozporu s tvrzením, že zdravotně postižená osoba disponuje stejnými právy ochrany života jako osoba bez postižení, když se na postižený plod nahlíží jinak než na ten „zdravý“. Avšak toto není přímo tématem práce, nicméně otázka diskriminace s interrupcemi úzce souvisí.

Významné milníky v oblasti reprodukčních práv přinesly také dokumenty přijaté v rámci světových konferencí, zabývající se vybranými tématy této problematiky. Jako první lze uvést Mezinárodní konferenci o populaci a rozvoji, která se konala v Káhiře v roce 1994. *Vychází se z argumentace, že právě tato konference uznala jistá sexuální a reprodukční práva jako základní lidská práva.*³⁶ Konference řešila zásadní témata, kterými byla kojenecká úmrtnost, antikoncepce, rodičovství a jeho plánování a poskytnutí zdravotní péče pro ženy během a po interrupci. Jejím výsledkem je Akční plán³⁷, který se výslovně věnuje reprodukčním právům, ale také reprodukčnímu zdraví. Dle Akčního plánu je naplňování práv žen a dívek pro rozvoj populace zásadním ke zlepšení kvality života pro všechny.

Klíčovým dokumentem, který je přímo cílený na reprodukční práva se stala Pekingská deklarace a Akční platforma přijatá na 4. světové konferenci o ženách, která se konala 4.-15. září 1995 v Pekingu k padesátému výročí založení Organizace spojených národů (dále jen OSN).³⁸ Tento dokument se komplexně zabývá problematikou ženských lidských práv v celé škále oblastí. Akční platforma definovala celkem 12 kritických oblastí, které jsou jejím předmětem.³⁹ Jedná se

³⁵ Scheu, Harald Christian and Aupetit, Alice, The Positive Perception of Disability As a Human Rights Principle and the Reality of Prenatal Testing (June 27, 2019). Charles University in Prague Faculty of Law Research Paper No. 2019/II/3, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3412343> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3412343>

³⁶ *Sexuální a reprodukční práva: José Alfreso Peris CANCIO*. 2004. Občanský institut, červenec 2004, str. 5

³⁷ *Programme of Action: International Conference on Population and Development Cairo, 5–13 September 1994* [online]. 20th Anniversary Edition. United Nations Population Fund, 2014 [cit. 2022-12-30]. ISBN 978-0-89714-022-5., čl. 7.2. Dostupné z:

https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/programme_of_action_Web%20ENGLISH.pdf

³⁸ NOVÁKOVÁ, Jolana. *Aktualizace a doporučení Celosvětové pekingské konference o ženách: (Peking + 5)*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2001. ISBN 80-85529-93-9, str. 69

³⁹ *Sexuální a reprodukční práva: José Alfreso Peris CANCIO*. 2004. Občanský institut, červenec 2004, str.5

*o chudobu, vzdělávání a výcvik žen, ženské zdraví, násilí páchané na ženách, ženy a ozbrojené konflikty, ženy a hospodářství, ženy v mocenském postavení a při rozhodování, lidská práva žen, institucionální mechanismy pro zlepšení postavení žen, ženy a média, ženy a životní prostředí a dívky.*⁴⁰

Z výše uvedených kritických oblastí, jež jsou zároveň strategickými cíli Akční platformy, se budeme věnovat ženskému zdraví. Právě v této části nalezneme definici reprodukčního zdraví, ze které, jak již víme, vycházela například při tvorbě definice i WHO či UNFPA. Reprodukční zdraví je charakterizováno v §94.⁴¹ Dále deklarace vyzdvihuje právo žen na nejvyšší dosažitelný standard fyzického zdraví a uznává právo žen mít moc nad svým reprodukčním i sexuálním životem (§92). Právě kontrolu nad všemi oblastmi ženského zdraví deklarace konstatuje jako základní pilíř emancipace žen (§92). Deklarace zároveň přisuzuje patřičnou důležitost otázce plodnosti – respektive konstatuje, že *schopnost žen mít pod kontrolou svou vlastní plodnost je významným prostředkem k tomu, aby využívaly i jiných práv* (§97).⁴² S tím je spojena také například problematika rizikových potratů, bezpečných metod plánovaného rodičovství nebo metody regulace plodnosti.

V kritické oblasti násilí na ženách se deklarace vyjadřuje také k nucenému těhotenství, které pokládá za jeden z násilných činů, které jsou na ženách páchaný (§114).

3.2. Regionální standardy

Po klíčových dokumentech, které jsou upravené na poli obecného mezinárodního práva bude nyní představena evropská regionální úprava.

Evropská úprava se zaměřuje v naplňování reprodukčních práv dvěma směry:

1. zákaz diskriminace a princip rovnosti žen a mužů,
2. ochrana zdraví.

⁴⁰ NOVÁKOVÁ, Jolana. *Aktualizace a doporučení Celosvětové pekingské konference o ženách: (Peking + 5)*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2001. ISBN 80-85529-93-9, str. 17–30

⁴¹ Tamtéž, str. 113

⁴² Tamtéž, str. 115

Reprodukční práva jsou na rovnosti pohlaví založena, proto není divu, že princip rovnosti žen a mužů zmiňuje již Smlouva o fungování Evropské unie (čl. 19). Princip rovnosti je dále upraven také v Listině základních práv a svobod Evropské unie. Na tomto základě Evropská unie (dále jen EU) přijala řadu antidiskriminačních směrnic, které se týkaly nerovného zacházení z důvodu pohlaví a také doporučení, ve formě soft-law týkajících se zajištění vysokého standardu zdravotní péče, která směřuje i na problematiku reprodukčních práv.

V souvislosti s působností EU lze zmínit, že Evropský Parlament odmítl přijmout zprávu, jejíž účelem bylo přijmout usnesení týkající se přímo sexuálních a reprodukčních práv. Zpráva formulovala například právo na bezpečnou a dostupnou interrupci nebo nutnost edukovat společnost o pohlavně přenosných chorobách a zároveň zajistit jejich šíření v co nejmenším rozsahu. Také žádala o poskytování kvalitní sexuální výchovy a výuky o právech LGBT+ osob. Tento akt nejspíše vypovídá o samotné citlivosti tématu a pro EU je tedy tak stále tématem nejednoznačně řešeným.

3.2.2. Evropská úmluva o lidských právech

Nejdůležitější a nejzákladnější dokumentem v oblasti ochrany lidských práv je na evropském kontinentu bezpochyby Evropská úmluva o lidských právech (dále jen „Úmluva“ nebo „Evropská úmluva“). Tento dokument vznikl 4.11.1950 v Římě⁴³ a platný se stal 3.9.1953.⁴⁴ Úmluva vznikla jako reakce na hrůzy Druhé světové války a jejím hlavním cílem bylo, a stále je, uznání lidských práv ze strany všech smluvních států. Institutem, který má na starost dohled nad plněním závazků Úmluvy je Evropský soud pro lidská práva (dále jen ESLP nebo Soud). Úkolem Soudu je zajistit výklad jednotlivých ustanovení Evropské úmluvy prostřednictvím své judikatury a rozhodovat v jednotlivých kauzách týkajících se porušení lidských práv.

Úmluva byla dále rozšiřována pomocí dodatkových protokolů. To je důkazem, že se jedná o živoucí nástroj, který zvládá reagovat na aktuální situace.

⁴³ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Evropská unijní ochrana lidských práv: (Charta a další instrumenty ochrany lidských práv v EU)*. Praha: Linde, 2001. ISBN 80-7201-278-9, str.93

⁴⁴ Tamtéž, str. 94

S problematikou interrupcí je v souvislosti s Úmluvou často skloňován na jedné straně článek 2 – právo na život (v našem případě myšlen život nenarozeného dítěte) a naproti tomu článek 3 – zákaz mučení a článek 8 – právo na respektování rodinného a soukromého života, které mají naopak chránit život těhotné ženy.

Článek 2 – právo na život je v Úmluvě definován následovně: „Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.“⁴⁵

Právo na život stojí v Úmluvě systematicky na prvním místě, což vyzdvihuje jeho význam. Právo na život je označováno jako nejdůležitější lidské právo, to nejzákladnější a nejvyšší.⁴⁶ Důvodem je i fakt, že je východiskem pro všechna další lidská práva, která jsou v Úmluvě upravena a která by bez práva na život postrádala smysl. Nelze tedy zpochybňovat jeho zvláštní postavení. Mezi jednotlivými články je ale třeba vždy hledat vzájemné souvislosti a nelze je vykládat izolovaně.

Hlavními otázkami, které jsou s problematikou interrupcí spojeny, zní „má plod právo na život?“. Právě článek 2 je často skloňován ve vztahu k dosud nenarozeným dětem. Přisuzuje právo každé lidské bytosti, ale vyvolává otázky, kdy lidský život začíná a od kdy je člověk nositelem práv?⁴⁷ Již několikrát zde bylo zmíněno, že se jedná o spor, který je velmi komplikovaný z hlediska propojení etnického, morálního či náboženského hlediska, možná právě z toho důvodu Úmluva na tyto otázky neodpovídá a úpravu blíže nespecifikuje. Jasně odpovědi se vyhýbá také ESLP, který nechává v otázce začátku života široký prostor na uvážení jednotlivých států. Jak konkrétně se ESLP k otázce začátku života a práva plodu vyjádřil bude probráno později, v dalších kapitolách práce.

Článek 3 Úmluvy – zákaz mučení, je relevantní z pohledu žen a jejich práv. Přímo stanovuje: „Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu

⁴⁵ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Evropská unijní ochrana lidských práv: (Charta a další instrumenty ochrany lidských práv v EU)*. Praha: Linde, 2001. ISBN 80-7201-278-9, str. 94

⁴⁶ *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3, str. 344

⁴⁷ Tamtéž, str. 348

zacházení anebo trestu.“⁴⁸ Článek 3 je často skloňován ve stížnostech podávaných k ESLP, kdy se ženy dovolávají uznání porušení tohoto jejich práva. Například ve smyslu nepovolení provedení interrupce či ovlivňování jejich rozhodnutí potrat podstoupit.

Dalším pro naše účely významným právem obsažené v Úmluvě je právo na respektování rodinného a soukromého života, které je obsaženo v článku 8. Je právem mimořádně obsáhlým, které v sobě schovává mnoha sfér privátní oblasti lidského života. Soukromý život je neodmyslitelně spjat i s problematikou reprodukčních práv. ESLP se již v minulosti vyjádřil například k tomu, že zákaz interrupce ze zdravotních důvodů či důvodu blahobytu spadá pod působnost práva na respektování soukromého života⁴⁹, také rozhodnutí o tom, stát či nestát se rodičem nebo sexuální život jednotlivců jsou jedny z oblastí soukromého života.⁵⁰ Přesnou definici soukromého života však ESLP neuvádí a pojem vykládá na základě jednotlivých případů ve svých rozsudcích. Konkrétním případům, kde se Soud zabýval porušením článku 8 Úmluvy ve spojitosti s interrupcemi, bude věnována pozornost v další kapitole.

3.2.3. Rezoluce Evropského parlamentu o sexuálním a reprodukčním zdraví

Rezoluce Evropského parlamentu o sexuálním a reprodukčním zdraví vychází z již zmíněné Mezinárodní konference o populaci a rozvoji a ze 4. světové konference o ženách v Pekingu. Tento dokument je určen jak pro kandidátské země, tak i pro členské země EU. Má však povahu soft law⁵¹ a není tak pro členské státy právně závazný. Můžeme si ho však vyložit jako důkaz o tom, jak se orgány EU staví k oblastem, jako je plánování rodiny, ochrana života nenarozených dětí formou prevence nechtěných těhotenství a potratů. Zároveň však neexistuje dostatečná legitimita pro závaznou regulaci oblasti, a to z důvodu neexistence konsensu mezi jednotlivými evropskými zeměmi.

⁴⁸ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Evropská unijní ochrana lidských práv: (Charta a další instrumenty ochrany lidských práv v EU)*. Praha: Linde, 2001. ISBN 80-7201-278-9, str. 96

⁴⁹ Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights: Right to respect for private and family life, home and correspondence. *European Court of Human Rights* [online]. Council of Europe/European Court of Human Rights, 2021, 31 August 2021 [cit. 2023-01-25]. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_ENG.pdf

⁵⁰ Tamtéž

⁵¹ Soft law není samo o sobě právně závazným dokumentem, přesto má schopnost měnit a ovlivňovat chování svých adresátů nebo třetích osob tím, že vybízí, navrágí či doporučuje.

Doporučení k členským státům v oblasti potratů učinil Evropský parlament v rezoluci také. V textu nalezneme část, která se přímo věnuje neplánovanému a nechtěnému těhotenství a přístupu k provádění bezpečných potratů. V Rezoluci Evropský parlament například členské státy vyzval, aby nebránily těhotným ženám, které těhotenství chtějí ukončit, aby tak učinily v jiných členských státech, tedy podpořil potratový turismus, avšak za účelem omezení nebezpečných tajných potratů. Dále ale uvedl, že *„interrupce nemá být prosazována jako metoda plánovaného rodičovství. Doporučujeme vládám členských států a kandidátským zemím, aby se snažily realizovat zdravotní a sociální politiku tak, aby vedla ke snížení počtu interrupcí, a to zejména formou poradenství a služeb pro plánování rodiny, nabídkou finanční a materiální podpory těhotným ženám, které se ocitly ve složité situaci, a aby nelegální interrupce byla považována za zásadní problém veřejného života.“*⁵² Ohradil se také k tzv. výhradě svědomí. Jak bude představeno posléze, jedná se o poněkud problematický institut, díky kterému mohou lékaři v některých zemích odmítnout potrat provést a tím vznikají překážky potrat podstoupit a celý proces je často odkládán. V souvislosti s tímto vyjádřil Evropský parlament své znepokojení. Vyzval členské státy k regulování a monitoringu využití tohoto institut, tak aby vždy zajistily, že bude stále zaručena kvalitní a dostupná péče o reprodukční zdraví.⁵³

Z jednotlivých ustanovení Rezoluce lze tedy předpokládat postoj Evropského parlamentu k potratové politice. Zdá se, že podporuje práva žen svobodně rozhodovat o svém těle a kriticky přistupuje k některým politikám, které jsou uplatňovány v členských státech. Nicméně znovu je třeba zmínit, že Rezoluce má pouze doporučující, a nikoliv zavazující charakter.

Co se však týče obecného postoje Evropské unie k potratové politice, tak tu nechává na jednotlivých členských zemích, aby si ji upravily podle sebe. Vyhází to ze samotné smlouvy o fungování Evropské unie, ve které je stanoveno, že

⁵² European Parliament resolution on sexual and reproductive health and rights (2001/2128 (INI)). *Europa* [online]. Strasbourg: European Parliament, 2002 [cit. 2023-01-11]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a4fa9ecc-bb44-4e85-bb51-08107da6dddc/language-en>

⁵³ Tamtéž

zdravotní politika náleží do pravomocí vnitrostátních právních řádů členských zemí.

Jak se k tématice umělého přerušení těhotenství staví další evropské orgány, zejména tedy Evropský soud pro lidská práva, bude náplní další kapitoly.

4. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

Jak již víme, na evropském poli neexistuje jednotný konsensus mezi evropskými zeměmi. Každý stát si svou protipotratovou politiku upravuje sám. Silně se do ní promítá historický vývoj dané země a také náboženství, jehož vliv je v některých zemích i v současnosti velmi silný. Tato kapitola bude věnována jednotlivým případům, které se projednávaly před Evropským soudem pro lidská práva, týkající se problematiky reprodukčních práv, hlavně tedy tematiky interrupcí. Zaměříme se na nejznámější rozsudky, které byli z hlediska umělého přerušování těhotenství klíčové, a protože bude následně pobrána právní úprava interrupcí v Irsku a Polsku, budeme věnovat pozornost rozsudkům, kdy tyto země byly jednou ze zúčastněných stran.

4.1. Vo vs Francie

Případ Vo proti Francii je stěžejní, co se týče článku 2 Úmluvy, práva na život, který je v souvislosti s interrupcemi často skloňován. Rozsudek se týká počátku života a nenarozeného dítěte a byl klíčovým v odpovědi postavení ESLP k tomuto tématu.

Tento případ začal ve Francii v roce 1991, kdy se těhotná paní Thi-Nho Vo vietnamského původu vydala na běžnou gynekologickou prohlídku na kliniku v Lyonu. Ve stejný den byla na klinice přítomna ještě jedna žena vietnamského původu Thi Thanh Van Vo, která měla plánovaný jistý gynekologický zákrok. Právě zdánlivá podobnost příjmení těchto dvou žen způsobila, že na výzvu lékaře, který měl provést zákrok druhé ženě, konkrétně vyjmutí nitroděložního tělíska, se do ordinace vydala těhotná Thi-Nho Vo. Došlo tedy k záměně pacientek. Problém byl také v tom, že stěžovatelka Vo příliš neovládala francouzský jazyk, a tak komunikace s lékařem byla značně komplikovaná. Lékař s vědomím, že se jedná o druhou pacientku rovnou přistoupil k provedení zákroku. Během něj ale došlo k narušení plodové vody, která začala unikat. V té chvíli lékaři došlo, že se jedná o jinou pacientku a stěžovatelka byla ihned hospitalizována. Po pár hodinách byla pacientka propuštěna a při následné kontrole se zjistilo, že bohužel nedošlo

k obnovení uniklé plodové vody a kvůli prvotnímu nesprávnému zákroku lékaře, bylo nakonec vyžadováno terapeutické přerušování těhotenství.⁵⁴

Ve Francii byl tento čin zprvu klasifikován jako neúmyslné zavinění smrti stěžovatelčina dítěte a poškození jejího zdraví. Proběhlo však několik odvolání a soudních řízení v několika stupních. Francouzské soudy se například obhájily tím, že neexistuje žádné právní postavení embrya. Naopak na základě znaleckých posudků disponovaly tvrzením, že život plodu je prokázán až od 6. měsíce těhotenství a stěžovatelka se nacházela „teprve“ v 5. měsíci. V závěru byl přesto lékař odsouzen za neúmyslné zabití a neopatrný a nedbalý zásah do života zdravého plodu. Na základě dovolání byl tento rozsudek nakonec ale zrušen.⁵⁵

Stěžovatelka se obrátila na ESLP. Dovolávala se porušení čl. 2 Evropské úmluvy o lidských právech, který upravuje právo na život. Podle ní, je lékař vinný za smrt jejího dítěte, protože zastává názor, že počátek života začíná oplodněním. Argumentovala tím, že *počaté, ale ještě nenarozené dítě není pouhý souhrn buněk ani věc, ale lidská bytost. Pojem "každý" obsažený v čl. 2 Úmluvy je třeba chápat ve smyslu "lidská bytost", nikoliv jako jednotlivce s právní způsobilostí.*⁵⁶

ESLP měl na tuto kauzu však jiný názor. Podle něj není dle článku 2 Úmluvy přesně vymezeno, od kdy se plod z pohledu práva považuje za lidskou bytost. Pojem „každý má právo na život“ je dle něj aplikovatelný až po narození dítěte a nemůže být vztahováno na plod. Pokud by se totiž právo na život interpretovalo na plod, zkomplikovalo by to přístup k potratové politice. Život matky se dle něj nemůže stavět na stejnou úroveň jako život plodu.⁵⁷ Lze konstatovat, že ESLP nepovažuje nenarozené dítě za nositele práva na život, ale zároveň uznává, že je třeba na něj nahlížet jako na osobu požívající určitých záruk. To však vždy závisí

⁵⁴ Judgment from 8 July 2004, Vo v. France, 53924/00, point 9-12, VO v. FRANCE (coe.int)

⁵⁵ Vo proti Francii: Databáze vybraných rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva [online]. Wolters Kluwer ČR, 2004 [cit. 2023-02-18]. Dostupné z:

[http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/CBCD5E510C36E3CAC125836800491670/\\$file/Vo%20proti%20Francii_rozsudek.pdf?open&](http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/CBCD5E510C36E3CAC125836800491670/$file/Vo%20proti%20Francii_rozsudek.pdf?open&)

⁵⁶ Tamtéž

⁵⁷ Judgment from 8 July 2004, Vo v. France, 53924/00, point 214, VO v. FRANCE (coe.int)

na konfrontaci různých práv a svobod, jichž se jednotlivci (chápáno matka nebo i otec) vůči nenarozenému dítěti nebo vůči sobě dovolávají.⁵⁸

4.2. A, B, C vs Irsko

Stížnost k Soudu byla v této věci podána v červenci 2005. Šlo celkem o tři stěžovatelky, které se dovolávaly porušení článků Úmluvy. Konkrétně mělo jít o následující články: článek 2 – právo na život, článek 3 – zákaz mučení, článek 8 – právo na respektování rodinného a soukromého života, článek 13 – právo na účinné a opravné prostředky a článek 14 – zákaz diskriminace. Všechny tři stěžovatelky se vydaly do Velké Británie, aby podstoupily umělé přerušování těhotenství, protože se domnívaly, že v Irsku na takový zákrok neměly právo. Abychom lépe pochopili situaci, ve které se stěžovatelky nacházely, představíme si je jednotlivě.

První stěžovatelka (A) nechtěně otěhotněla se svým partnerem. V tu dobu již byla matkou 4 dětí, které ale na základě její socioekonomické situace a problémy s alkoholem a depresemi, byly v pěstounské péči. Před posledním otěhotněním se však pravidelně scházela s úřady a projevovala snahu rodinu znovu stmelit a získat děti zpět do péče. Když se tedy o svém nechtěném těhotenství dozvěděla, vypukly u ní obavy, že se jí znovu vrátí depresivní stavy a ohrozí se celý proces získání dětí zpět do péče. Rozhodla se tedy pro vycestování do Velké Británie, kde měla na soukromé klinice podstoupit umělé přerušování těhotenství. Na tento zákrok a cestu si půjčila peníze od lichváře s velkými úroky, což její socioekonomickou situaci přihoršilo. Potrat podstoupila, ale na cestě zpět se její stav zhoršil a začala silně krvácet.⁵⁹

Druhá stěžovatelka (B) užila postkoitální antikoncepci, protože nebyla připravena stát se matkou. Podle názorů dvou doktorů ji po použití této „záchranné pilulky“ hrozilo mimoděložní těhotenství. Tomu se chtěla vyvarovat, a tak cestovala také do Velké Británie, kde podstoupila interrupci.⁶⁰

⁵⁸ Spyridoula Katsoni, The Right to Abortion and the European Convention on Human Rights: In Search of Consensus among Member-States, *Völkerrechtsblog*, 19.03.2021, doi: 10.17176/20210319-085654-0

⁵⁹ Judgment from 16 December 2010, A, B and C v. Ireland, 25579/05, point 13–17, A, B AND C v. IRELAND (coe.int)

⁶⁰ Tamtéž, point 18-21

Třetí žena (C) se v minulosti léčila s rakovinou a v době remise nemoci nechtěně otěhotněla. Žádný z lékařů ji nebyl schopen jasně odpovědět na otázku, zda by riskovala, kdyby dítě donosila. Zda by plod mohl být poškozen po její nedávné chemoterapii. Namítala, že se ji nedostalo potřebné a odborné informovanosti ze strany lékařů.⁶¹

Stěžovatelky A a B se rozhodly absolvovat potrat v sousední Velké Británii z důvodu zákazu irských zákonů provést potrat kvůli socioekonomické situaci dané ženy nebo v případě ohrožení jejího zdraví. To samé lze aplikovat i pro stěžovatelku C. Ta se sice domnívala, že by mohlo být ohroženo i její zdraví, ale v Irsku v té době opět zákon neupravoval tento důvod jako hodný k provedení interrupce (upravoval pouze důvod ohrožení života matky). Všechny ženy se tedy rozhodly zahájit řízení u ESLP.

Jako první soud konstatoval, že stěžovatelky nevyčerpaly všechny vnitrostátní prostředky k ochraně svých práv, například ústavní stížnost. V případě ženy A a B by to však nemělo smysl, neboť ústavní stížnost by byla neúčinná s ohledem na důvody, kvůli kterým chtěly stěžovatelky interrupci podstoupit. Umělé přerušení těhotenství ze socioekonomických důvodů není v Irsku možné. V případě ženy C soud zkoumal rozbor věci samé.

Stěžovatelka C se odkazovala na článek 2 Úmluvy – právo na život. Konstatovala, že protipotratová politika v Irsku znemožňuje ženám v podobných situacích uplatnit své právo na život. Její tvrzení soud zamítnul, jelikož Ústava Irské republiky v té době poskytovala ochranu života ženy i nenarozeného dítěte na rovnocennou úroveň.⁶²

Všechny tři ženy se dále odvolávaly k článku 3 Úmluvy. Namítaly, že zákaz podstoupit umělé přerušení těhotenství v Irsku je dle nich mučení žen a tento zákaz považují za nelidské zacházení. V tomto případě Soud uznal, že takzvaný „potratový turismus“ je bezesporu psychicky, fyzicky, a i finančně náročný,

⁶¹ Judgment from 16 December 2010, A, B and C v. Ireland, 25579/05, point 22–26, A, B AND C v. IRELAND (coe.int)

⁶² Eight Amendment of the Constitution Act 1983, part 2, dostupné z: Eighth Amendment of the Constitution Act, 1983. (irishstatutebook.ie)

ale přes to bylo toto tvrzení nakonec zamítnuto. Dle Soudu nebyla naplněna taková úroveň závažnosti, aby mohlo být uznáno porušení článku 3.

Jako nejhlavnější a nejdůležitější článek, který soud v těchto případech posuzoval můžeme stanovit článek 8 – právo na ochranu soukromého života. Znovu je třeba posuzovat případy A a B zvlášť od stěžovatelky C. První dvě stěžovatelky namítly, že zákaz interrupcí jak ze socioekonomických důvodů, tak při ohrožení života ženy porušuje článek 8, protože zasahuje do jejich soukromí. Jak se k tomu vyjádřil Soud? Potvrdil, že se opravdu jedná o zásah, který zasahuje do soukromého života. Zároveň se odkazoval na irské právo a konstatoval, že z tohoto pohledu se jedná o zásah, který je v souladu s irským právem.⁶³ Dále v rozsudku Soud uvedl, že ženy mají možnost cestovat do zahraničí za účelem podstoupení interrupce a to beztrestně, stejně jako mají právo získávat informace o poskytování služeb potratů v zahraničí a následně absolvovat lékařskou péči v Irsku. Na základě těchto tvrzení tedy soud rozhodl, že článek 8 nebyl v případě stěžovatelek A a B porušen.

Žena C se nacházela v zcela jiné situaci než stěžovatelky A a B, jelikož prodělávala vážnou nemoc, jejíž léčba by mohla vážně poškodit plod. Respektive domnívala se, že tomu tak bude. Problém nastal v komunikaci mezi ženou a lékaři. Jak je již zmíněno výše, žena se odvolávala na poskytnutí nedostatečných informací ohledně možného ohrožení zdravého vývoje plodu způsobeného její nemocí. Jelikož neexistuje v Irsku přímo zákon, který by specifikoval, kdy je možné interrupci podstoupit, nebyla si jistá, zda má na tento zákrok právo a jistí si nebyli ani lékaři. Pokud by interrupci provedli a časem by se ukázalo, že na to neměli právo, hrozil by jim trest odnětí svobody, případně i ztráta licence. Na základě těchto podkladů Soud rozhodl, že v případě stěžovatelky C byl porušen článek 8 Úmluvy a určil, že má právo na náhradu škody ve výši 15 000 euro.⁶⁴

Dále se rozhodovalo o porušení článku 14. Stěžovatelky namítaly, že irská zákonná omezení přerušování těhotenství jsou diskriminační a tím porušují článek 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8, neboť na ně jakožto na ženy, a zejména

⁶³ Judgment from 16 December 2010, A, B and C v. Ireland, 25579/05, point 214, A, B AND C v. IRELAND (coe.int)

⁶⁴ Tamtéž, point 279

na první stěžovatelku, jako na chudou ženu, uvalují zákony nadměrné břemeno. Vláda tvrdila, že neexistuje žádný základ pro to, aby se domnívaly, že napadený právní rámec diskriminuje ženy na základě pohlaví. I kdyby z tohoto důvodu představovala rozdílné zacházení, bylo odůvodnitelné a přiměřené důvody uvedenými v článku 8 Úmluvy. Skutečnost, že první stěžovatelka by byla poškozena svou finanční situací, nepostačuje k odůvodnění stížnosti podle článku 14 úmluvy.

Závěrem lze tedy rozhodnutí soudu shrnout následovně. ESLP uznal porušení práv pouze v případě stěžovatelky C, a to porušení článku 8 Úmluvy. Irsku nebyla uložena peněžní povinnost odškodnění za nemajetkovou újmu, protože dle Soudu není irská potratová politika v rozporu s lidskými právy. Pouze upozornil na nesoulad Ústavy Irské republiky s irským zákonem o umělém přerušení těhotenství. Konkrétně je myšlen článek 40.3.3. Ústavy, který život ženy a nenarozeného dítěte staví na stejnou úroveň. Z toho důvodu je následně problematické chápat správně výklad interrupčního zákona, kdy si ženy a ani lékaři nejsou jisti, zda lze potrat opravdu dle zákona provést, když Ústava stanovuje to, co stanovuje. Tento problém se promítnul právě v případě stěžovatelky C, kdy se prvotně domnívala, že by na interrupci mohla mít dle irského práva nárok, ale právě kvůli nedostatečnému výkladu a sounáležitosti ústavní a vnitrostátní úpravy, raději potrat podstoupila v sousední Velké Británii.

4.3. Tysiac vs Polsko

Případ paní Alicja Tysiac odstartoval v roce 2000, kdy zjistila, že čeká třetí dítě. Své těhotenství chtěla ukončit z důvodů své očí vady. Trpěla krátkozrakostí, která již před jejím těhotenstvím byla označena za „středně závažnou“. V té době se obávala, že by se její zrak mohl v souvislosti s další graviditou zhoršit. Podstoupila vyšetření u třech nezávislých očních lékařů, kteří potvrdili, že těhotenství a následný porod by opravdu mohly vést k dalšímu zhoršení zraku, v krajním případě k úplné slepotě. I přes tyto okolnosti bylo paní Tysiac odmítnuto vydat povolení k provedení ukončení těhotenství. Z toho důvodu se obrátila na svého praktického lékaře, který sepsal lékařský posudek, kde zmínil, že další těhotenství pacientku vážně ohrožuje na jejím zdraví, protože hrozí, že ji při porodu popraská sítnice a zcela oslepne. I na základě této lékařské zprávy bylo umělé přerušení

těhotenství odmítnuto lékařem na gynekologii. Využil možnost výhrady svědomí, kdy konstatoval, že neshledal opodstatněný důvod k ukončení těhotenství. Kvůli těmto událostí paní Tysiac nakonec interrupci nepodstoupila a dítě porodila. Krátkou chvíli po porodu se její zrak zhoršil do stavu „značně postižený“. Tento stav znamenal zhoršení zraku na úroveň nutnosti stálé asistence při běžných úkonech, což se promítlo i v péči o děti. Postižení zraku navíc bylo natolik vážně, že ho již nešlo operativně odstranit. Proto v roce 2001 podala paní Tysiac oznámení státnímu zástupci, ve kterém konstatovala, že na základě odmítnutí lékaře provést ji interrupci i přes lékařský posudek, ji byla způsobena vážná újma na zdraví. Státní zástupce však její důvody neshledal jako opodstatněné, protože dle něj neexistovala přímá souvislosti mezi zhoršením oční vady a těhotenstvím.⁶⁵ Proti tomuto rozhodnutí se stěžovatelka odvolala, ale ani ve druhém stupni ji nebylo vyhověno. Obrátila se tedy na ESLP.

Ve své stížnosti se u Soudu dovolávala porušení článku 8 – právo na respektování soukromého a rodinného života, článku 3 – zákaz mučení, článku 13 – právo na účinný právní prostředek nápravy a článku 14 – zákaz diskriminace.

V případě článku 3, 13 a 14 Soud neshledal jejich porušení. Co se týče článku 3, podle ESLP paní Tysiac nebyla vystavena nelidskému nebo ponižujícímu zacházení. Článek 13 a 14 svou povahou přesahoval do problematiky článku 8, a proto nebylo třeba je posuzovat odděleně, protože ESLP v případě článku 8 rozhodl o tom, že došlo k jeho porušení. V rozsudku konkrétně jako důvod uvedl *„nesplnění pozitivního i negativního závazku zajistit stěžovatelce efektivní přístup k potratu a nevytvořil právní rámec pro vyřešení sporu mezi lékaři a paní Tysiac a tím nerespektoval její soukromý život.“*⁶⁶ Co se týče využití institutu výhrady svědomí ze strany lékaře, ESLP konstatoval, že jeho úkolem není rozhodovat o tom, zda byl tento krok lékařů správný.

K polské (proti)potratové zákonné úpravě se ESLP v souvislosti s tímto případem ale vyjádřil. Dle něj se Polská vláda dopustila nedostatků ve smyslu nejednoznačných právních podmínek pro provedení interrupce. Zdrženlivost

⁶⁵ Judgment from 20 March 2007, Tysiac v. Poland, 5410/03, point 7-31, TYSIAC v. POLAND (coe.int)

⁶⁶ Tamtéž, point 136

lékařů provést zákrok spočívá nejednoznačnosti právní podmínek pro umělé přerušování těhotenství. Pokud by došlo k jejich nesplnění, lékařům hrozí odnětí svobody až na 3 roky, případně odebrání lékařské licence. ESLP uvedl, že pokud je zákon nastaven tak, že povoluje potrat, neměl by na druhé straně omezovat využívání této možnosti. Uznal, že právní rámec v Polsku je dostačující, nicméně má mezery v případech, kdy vznikne spor mezi ženou a lékařem, případně mezi lékaři navzájem, a to na základě neexistence dostatečně rychlého procesu k vyřešení takové situace. Vznosl doporučení, jak tento stav zlepšit. Podle něj by měl zákonodárce zajistit před nezávislým orgánem takové řízení, které by bylo schopné, po zhlednutí důvodů jak lékařských odborníků, tak těhotné ženy, rychle vydat odůvodněné rozhodnutí.⁶⁷

V závěru ESLP tedy rozhodl o porušení článku 8 Úmluvy a paní Tysiac byla přiznána náhrada nemajetkové újmy ve výši 25 000 EUR a navrácení výloh na soudní řízení ve výši 14 000 EUR.⁶⁸

4.4. P. a S. vs Polsko

Dalším probíraným případem, kterým se ESLP zabýval, byla stížnost z roku 2008, týkající se čtrnáctileté dívky, označené jako P. a její matky, označené jako S. Jedná se o první kauzu v této diplomové práci, kde je jednou ze zúčastněných stran sporu nezletilá osoba a také je to případ, který byl svého času velmi mediálně známý, zejména na polském území.

Celá situace začala ve chvíli, kdy mladá dívka P. následkem znásilnění otěhotněla. Protože její gravidita byla způsobena násilným trestným činem, žádala z důvodu její nezletilosti spolu s matkou polské úřady o povolení k interrupci. Přesto, že stěžovatelka splnila zákonné požadavky pro provedení umělého přerušování těhotenství a měla k dispozici také potvrzení okresního žalobce o způsobení gravidity následkem trestné činnosti, odmítli lékaři zákrok provést. I v tomto případě využili totiž gynekologové možnost tzv. „výhrady svědomí“. Stěžovatelce lékaři k provedení zákroku doporučili kliniku ve Varšavě. V tuto chvíli se kauza stala mediálně probíranou na základě tiskového prohlášení nemocnice,

⁶⁷ Judgment from 20 March 2007, Tysiac v. Poland, 5410/03, point 114-130, TYSIAC v. POLAND (coe.int)

⁶⁸ Tamtéž, point 146-152

kde byl dívce zákrok prvotně odmítnut. Medializace případu zapříčinila zvýšený psychologický nátlak na dívku, protože odpůrci potratů se jí snažili od zákroku odradit. Mimo to, zdravotnické zařízení ve Varšavě, kde měla P. zákrok nově podstoupit, informovalo o nevyžádaných emailech, telefonátech a SMS zprávách, které jim v souvislosti s plánovaným přerušáním těhotenství chodily. V této nemocnici stěžovatelku navštívil také kněz s jednou z „pro-life“ aktivistek a společně se snažili dívku od zákroku odradit. Následkem těchto událostí se stěžovatelka spolu se svou matkou rozhodly nemocnici opustit. Při odchodu je zastavila policie a následně byla P. několik hodin vyslýchána a proti matce bylo vydáno předběžné opatření o zbavení rodičovských práv a o umístění nezletilé do zařízení pro mladistvé. Důvodem měl být údajný nátlak na nezletilou z matčiny strany k podstoupení interrupce. Matka stěžovatelky proti tomuto opatření podala stížnost k ministerstvu zdravotnictví, jejímž výsledkem bylo rozhodnutí o možnosti podstoupit potrat v Gdaňsku. Celý případ byl v tomto stádiu ukončen provedením zákroku v tichosti, interrupce tedy nakonec proběhla.⁶⁹

Stěžovatelky se v důsledku všech výše popsaných událostí rozhodly obrátit k ESLP, kdy ve své stížnosti namítaly porušení následujících článků Úmluvy: článku 3 – zákaz mučení, článku 5 – právo na svobodu a osobní bezpečnost a pro tuto práci významného článku 8 – právo na respektování soukromého a rodinného života.⁷⁰

Porušení článku 8 namítaly stěžovatelky v souvislosti se zveřejněním informací o jejich situaci v médiích a také se ohrazovaly k absenci právní úpravy zajišťující včasný přístup k interrupcím. Ve věci omezeného přístupu k umělému přerušování těhotenství Soud konstatoval povinnost států upravit své vnitrostátní právo tak, aby případný institut výhrady svědomí nijak dále neomezoval ženy v přístupu ke zdravotní péči. V polském právu v teoretické rovině to znamená, že pokud lékař využije svého práva výhrady svědomí, má za povinnost pacientku přeložit k jinému lékaři, který ji zákrok provede. V praxi to tímto způsobem často nefunguje. Z toho důvodu Soud potvrdil, že jednání bylo v rozporu s právní úpravou. Také dal

⁶⁹ Judgment from 30 October 2012, P. and S. v. Poland, 57375/08, point 5-41, P. AND S. v. POLAND (coe.int)

⁷⁰ Tamtéž, point 3

stěžovatelkám za pravdu v tom, že zveřejněním informací o celé situaci mediím a opakovanými pokusy o přehodnocení rozhodnutí dívky o podstoupení potratu, se Polsko dopustilo porušení článku 8 Úmluvy.⁷¹

Porušení článku 5 bylo namítáno z důvodu vydání předběžného opatření o umístění P. do zařízení pro mladistvé. V tomto případě Soud uvedl, že dle polského práva bylo toto nařízení legální. Nicméně dle článku 5 Úmluvy, je umístění do zařízení pro mladistvé možné pouze za předpokladu, že je to za účelem výchovného dohledu. Soud se domníval, že v případě slečny P. bylo toto nařízení vydáno za účelem oddělení dívky od svých zákonných zástupců a tím pádem znemožnění provedení interrupce, což Soud nepovažoval za výchovný účel. V tomto případě dal tedy ESLP za pravdu stěžovatelkám a rozhodl, že Polsko se dopustilo porušení článku 5 Úmluvy.⁷²

Porušení článku 3 Úmluvy stěžovatelky namítaly na základě ponižujícího jednání ze strany polských úřadů vůči nezletilé. I v tomto případě ESLP rozhodl ve prospěch P. a S. Soud uvedl, že na dívku i její matku byl po celou dobu vyvíjen silný nátlak a svůj nesouhlas vyjádřil i proti činnosti polských státních orgánů, které zahájily řízení proti dívce i matce bez objektivních důvodů.⁷³

V závěru Soud přiznal nezletilé P. náhradu újmy ve výši 30 000 EUR a její matce S. náhradu ve výši 15 000 EUR.⁷⁴

4.5. Závěr plynoucí z probraných rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Již v úvodu této kapitoly bylo konstatováno, že evropský konsensus v problematice umělého přerušování těhotenství neexistuje. Témata, která se týkají zdravotní politiky jsou dle Smlouvy o fungování Evropské unie ve výlučné pravomoci členských států a úkolem ESLP tedy není sjednocovat právní úpravu na evropském kontinentu. Jeho posláním je posuzovat, zda je přístup jednotlivých zemí k zajištění interrupcí v souladu s vnitrostátními řády evropských zemí.

⁷¹ Judgment from 30 October 2012, P. and S. v. Poland, 57375/08, point 5-41, P. AND S. v. POLAND (coe.int)

⁷² Tamtéž, point 139-149

⁷³ Tamtéž, point 150-169

⁷⁴ Tamtéž, point 176

To vyplývá i z rozhodovací praxe ESLP a probraných případů, kdy Soud rozhodoval, zda došlo k porušení článků Úmluvy v souvislosti s vnitrostátní úpravou konkrétní země. V problematice umělého přerušování těhotenství se stěžovatelé i Soud často odkazují na porušení článku 8 Úmluvy – právo na respektování soukromého a rodinného života. O jeho porušení ESLP rozhodl, pokud shledal nedostatky týkající se nefungujícího právního mechanismu, kdy na jedné straně existovalo právo ženy na provedení potratu, ale na druhé straně státy buď neefektivně nebo vůbec v rámci své jurisdikce neimplementovaly příslušnou právní úpravu. Často také kritizoval institut výhrady svědomí, který mohou lékaři využít a nepostoupení žádosti o potrat jinému vhodnému zdravotnickému zařízení. Pokud jde o problematický článek 2 Úmluvy – právo na život, tady je Soud rovněž velmi obezřetný, co se týče odpovědí na otázku života nenarozeného dítěte. Vyhýbá se jednotné odpovědi, protože na jedné straně nepovažuje nenarozené dítě za nositele práva na život, na druhé straně ale v kauze *Vo vs Francie* uznal, že je nutné nenarozené dítě vnímat jako osobu požívající určitých záruk. Ale jakých? V tom už Soud konkrétní nebyl.

ESLP se zkrátka odpovědím na zásadní otázky vyhýbá a v tématice reprodukčních práv nechce činit jednoznačná rozhodnutí. Pokud bych se k činnosti ESLP měla osobně vyjádřit, rozumím jeho postavení neučinit trvalá rozhodnutí o otázkách začátku života či práv na ukončení těhotenství. Jednoznačné stanovisko na tu nebo onu stranu by mělo bezpochyby tvrdé následky. Navíc ctím názor, že Soud má respektovat historický vývoj a kulturu dané země a pokud to v případě Polska nebo Irska znamená ovlivnění potratové politiky náboženstvím a tím pádem silnější restrikce, je to dle mého názoru v pořádku. To však neznamená, že plně obhajují dle mého názoru až někdy nepřiměřené zásahy do práv žen k přístupu rozhodnout o svém těle a rozhodnout o tom, kdy se chtějí stát matkou a že bych zcela plně souhlasila s „nečinností“ Soudu v rámci ovlivňování potratové právní úpravy. Bližší osobní stanoviska si ale ponechám do úplného závěru po zhodnocení konkrétních právních předpisů upravujících umělé přerušování těhotenství v České republice, Irsku a Polsku.

5. Právní úprava v oblasti interrupcí v konkrétních evropských zemích a jejich porovnání

Jak již z probrané judikatury ESLP vyplývá, otázka protipotratové politiky není v evropských zemích jednotná. V této kapitole se zaměříme na porovnání právní úpravy interrupcí vybraných států. Konkrétně se podíváme na zákonné předpisy České republiky, která je z hlediska umělého přerušení těhotenství benevolentnější a na země, které jsou z historického hlediska ovlivněné náboženstvím – Irsko a Polsko.

5.1. Česká republika

Cílem této kapitoly je blíže specifikovat právní úpravu umělého přerušení těhotenství na území České republiky a popsat jednotlivé kroky, které k přijetí právní úpravy vedly. Kromě problematiky interrupcí bude v závěru věnována také pozornost právnímu postavení plodu v českém právním řádu z pohledu občanského zákoníku.

V současnosti je z hlediska interrupcí v České republice stěžejní zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství. Jaká byla však cesta k přijetí tohoto zákona? A jak bylo na interrupce nahlíženo na území České republiky v minulosti? Na tyto otázky si odpovíme v následující kapitole.

5.1.1. Historický vývoj právní úpravy problematiky v Českých zemích

Československý právní řád byl v minulosti ovlivněn sovětskou právní úpravou, kterou postupně kopíroval a ani v tomto případě tomu nebylo jinak. V Sovětském svazu byly interrupce dlouho dobu zakázány a obdobně na tom bylo i Československo. Umělé přerušení těhotenství tehdejší trestní řád trestal jako usmrcení lidského plodu.⁷⁵ Nutno zmínit, že trestána nebyla žena, ale osoba, která potrat provedla. Potrestán mohl být také člověk, který k potratu ženu „pouze“ naváděl. Trest byl stanoven odnětím svobody v rozmezí 1–5 let. Ukončit těhotenství před rokem 1957 bylo tak možné jen ze závažných zdravotních důvodů.⁷⁶

⁷⁵ ČERNÝ, Milan a Ilona SCHELLEOVÁ. *Právní úprava umělého přerušení těhotenství*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-60-2, str.15

⁷⁶ DUDOVÁ, Radka. *Interrupce v České republice: zápas o ženská těla*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2012. ISBN 978-80-7330-214-6, str. 45

Velmi důležitým milníkem bylo přijetí zákona č.68/1957 Sb., o umělém přerušení těhotenství, který byl přijat v důsledku několika situací dějících se v tehdejší Československu. Jednou z nich byla špatná socioekonomická situace v zemi a nemožnost ovlivnit velikost rodiny byla chápána jako následek sociálních problémů. Dalším faktorem byla právě již zmíněná sovětská úprava. Československo bylo jednou z posledních zemí Varšavské smlouvy, které do té doby nelegalizovalo umělé přerušení těhotenství. Legalizace interrupcí měla dle tehdejší vlády přinést zlepšení reprodukčního zdraví žen. Východiskem této vize byl vysoký počet provedených potratů v Československu i přes restrikce zákona. Nelegálně provedená interrupce byla interpretována jako spouštěč různých nemocí a zdravotních problémů, například krvácení, záněty a v nejkrajnějším případě neplodnost způsobená špatně provedeným potratem. Tyto problémy se pojí s nekvalifikovanými osobami, které interrupce nelegálně prováděli. Právě přijetí zákona mělo tyto nezákonné zákroky a s nimi spojené komplikace eliminovat.⁷⁷

Zákon legalizující interrupci byl nakonec přijat 19. prosince 1957.⁷⁸ Dle tohoto zákona byla nově interrupce umožněna v případě splnění následujících podmínek:

- rozhodnutí o žádosti ženy speciální komisí,
- k umělému přerušení musí existovat „jiné závažné“ důvody,
- interrupce musí být provedena v nemocnici nebo v lůžkovém zdravotnickém zařízení.⁷⁹

Bližší specifikaci „jiných závažných“ důvodů vymezovala vyhláška Ministerstva zdravotnictví ČSR č. 71/1957, ta je demonstrativně upravila následovně:

- věk nad 40 let,
- nejméně 3 žijící děti,
- těhotenství vzniklo jako následek znásilnění nebo jiného trestného činu,

⁷⁷ DUDOVÁ, Radka. *Interrupce v České republice: zápas o ženská těla*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2012. ISBN 978-80-7330-214-6, str. 37-46

⁷⁸ ČERNÝ, Milan a Ilona SCHELLEOVÁ. *Právní úprava umělého přerušení těhotenství*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-60-2, str.15

⁷⁹ DUDOVÁ, Radka. *Interrupce v České republice: zápas o ženská těla*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2012. ISBN 978-80-7330-214-6

- obtížná situace neprovdané těhotné ženy,
- ztráta manžela nebo jeho závažné zdravotní problémy,
- finanční problémy nebo problémy s bydlením, které by mohli ohrozit situaci rodiny.⁸⁰

Rozhodnutí o interrupci nebylo však čistě na uvážení ženy, byl k tomu zřízen institut interrupčních komisí. Komise byla složena ze tří členů (původně zdravotní pracovníci a jeden laik, kterým byla dle zákona „žena životem zkušená“, později byly komise složeny z poslanců národního výboru a členů sociální komise). Jejich cílem bylo kontrolovat a omezovat počet interrupcí, respektive přesvědčit ženy, aby umělé přerušování těhotenství nepodstoupily. Komise měly ženám případně navrhnout řešení jejich životní situace, aby si dítě mohly nechat. Poskytnout ženě radu či pomoc a současně ji informovat o rizicích zákroku. V praxi to fungovalo tak, že žena byla usazena před komisi cizích lidí, před kterými musela veřejně rozebírat své osobní problémy a důvody pro potrat. Byly to spíše situace, kde cítila traumatické klima než přátelskou atmosféru, kde ji snaží někdo pomoci.

Komise potraty povolovala buď ze zdravotních důvodů a z „jiných závažných“, které vycházely z vyhlášky Ministerstva zdravotnictví ČSR č. 71/1957. Pokud žena tyto podmínky nesplňovala, vedlo to často k podplácení „falešných tatínků“, tedy mužů, kteří svědčili o tom, že dítě bylo počato mimomanželsky – což byl jeden z „jiných závažných“ důvodů, pro který mohlo být těhotenství ukončeno. Činnost interrupčních komisí se časem ukázala jako značně neefektivní, a to jak z obsahového, tak časového hlediska. Shledávala se s čím dál tím větší kritikou. Důvodem bylo více okolností, například tvrzení o tom, že komise ve skutečnosti nedisponovaly žádnými skutečnými nástroji, pomocí kterých by mohly pomoci budoucím matkám. Dalším důvodem byla velká administrativní a časová náročnost rozhodnutí komise. Nebyla stanovena lhůta, do kdy se musí o možnosti přerušování těhotenství rozhodnout a tato skutečnost se neshodovala s rozšířením nové metody – miniinterrupcí, při které je čas velmi rozhodující.

⁸⁰ DUDOVÁ, Radka. *Interrupce v České republice: zápas o ženská těla*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2012. ISBN 978-80-7330-214-6, str. 47

Bylo tedy více než zřejmé, že zákon potřebuje reformu. Klíčovým okamžikem byla zejména 70. léta a neudržitelnost sávajícího stavu. Novela zákona byla připravená již od roku 1980, ale zákon byl přijat až v červenci 1987.⁸¹ Díky účinnosti tohoto zákona byla nově interrupce povolena pouze na základě písemné žádosti ženy při splnění podmínky, že plod nebude starší 12 týdnů (což je obdobné i u stávající úpravy) a počet interrupcí v návaznosti na novou méně striktnější úpravu vzrostl.^{82 83}

5.1.2. Aktuální právní úprava problematiky v České republice

Celý tento proces vedl k současné podobě zákona o umělém přerušení těhotenství, zákona č. 66/1986 Sb., jehož cílem je úprava umělého přerušení těhotenství se zřetelem na ochranu života a zdraví ženy a v zájmu plánovaného a odpovědného rodičovství stanovení podmínek pro jeho provádění (§1). Právní úprava je budována na následujících zásadách:

- předcházet interrupcím lze výchovou k plánovanému a odpovědnému těhotenství a poskytnutím vhodných antikoncepčních metod (§2),
- přerušit těhotenství lze na žádost ženy nejvýše do 12 týdnů trvání těhotenství (§4),
- ukončit těhotenství po uplynutí 12týdenní lhůty lze pouze ze zdravotních důvodů – pokud je ohrožen život matky nebo plodu (§5),
- provedení tohoto zákroku je za úhradu (§11).⁸⁴

V souvislosti s přijetím zákona o umělém přerušení těhotenství se Česká republika stala zemí s uvolněnějším postojem k této problematice. Nutno zmínit, že hned po roce 1989 zde byly snahy zákon opět pozměnit a jednalo se o situaci, kdy jsme v České republice mohli pozorovat zastání „pro-life“ přístupu. Byl vytvořen návrh zákona, který se odkazoval na tvrzení, kdy se provedením interrupce porušuje základní lidské právo – právo na život. Zároveň vláda chtěla znovu zavést potrestání lékařů, kteří takový zákrok provedou, a to odnětím svobody až na 5 let,

⁸¹ DUDOVÁ, Radka. *Interrupce v České republice: zápas o ženská těla*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2012. ISBN 978-80-7330-214-6, str. 83

⁸² Tamtéž, str.43–75

⁸³ ČERNÝ, Milan a Ilona SCHELLEOVÁ. *Právní úprava umělého přerušení těhotenství*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-60-2, str. 15–18

⁸⁴ Tamtéž, str. 19

případně zákazem výkonu jeho činnosti. Tento návrh zákona nakonec přijat nebyl, ale je zajímavé pozorovat různé názory prolínající se v různých časových horizontech na našem území.

V současnosti je zákon o umělém přerušení těhotenství 37 let starý, a tak lze znovu diskutovat o tom, zda by nestál po této době za novelizací, jelikož se v něm nachází ustanovení, která jsou v dnešní době v praxi již nerealizovatelná. Například §10 upravuje způsob provedení interrupce cizinkám – tento paragraf ztrácí svůj význam, z důvodu nové úpravy cizinecké politiky. Rovněž tak §8, který mluví o „*okresním odborníkovi pro obor gynekologie a porodnictví*“ – současné lékařské prostředí tento výraz již nezná. Dalším zastaralým ustanovením je §3, ten uvádí „*prostředky k zabránění těhotenství, které jsou na lékařský předpis se poskytují ženě bezplatně*“. Opět nutno zmínit, že v praxi tomu tak není a žádné antikoncepční prostředky se v České republice neposkytují bezplatně, ale vždy za náhradu, a to i případech, kdy jsou předepsány na doporučení lékaře.⁸⁵

Dle názoru autorky by zákon měl být novelizován, ale s ponecháním stejně benevolentního přístupu, tedy umožnění interrupce na žádost ženy bez udání důvodu při splnění zákonem stanovené 12týdenní lhůty. Důvody k novelizaci spatřuje autorka jak z výše citovaných zastaralých paragrafů, tak také kvůli situaci ve světě a sousedních státech v posledních letech, kdy je (proti)potratová politika velmi aktuálním a živým tématem. Reprodukční práva jsou zkrátka tématem, které se neustále vyvíjí, proto by na něj státy měly aktivně reagovat.

Na současnou úpravu umělého přerušení těhotenství navazuje také trestněprávní úprava. Konkrétně zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník se ve svém 4 dílu věnuje trestním činům spáchaným proti těhotenství ženy.⁸⁶ V §159–162 nalezneme postihy za přerušení těhotenství bez souhlasu těhotné ženy a za přerušení těhotenství se souhlasem těhotné ženy jinak než způsobem přípustným podle zákona o umělém přerušení těhotenství. Přerušení těhotenství bez souhlasu ženy se trestá v rozsahu odnětí svobody na 1–8 let. Pokud je čin spáchaný proti ženě mladší 18 let, zvyšuje se trestní sazba na 3–10 let odnětí svobody. Znovu je třeba

⁸⁵ Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, §3, §8, §10, v posledním znění

⁸⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, §159–162, v posledním znění

připomenout, že těhotná žena není pachatelem trestného činu, pokud se k přerušení těhotenství sama dobrovolně rozhodne.

5.1.3. Ochrana plodu v české právní úpravě

Problematiku umělého přerušení těhotenství po celou dobu provází spor práva žen na jedné straně a práva nenarozeného dítěte na straně druhé. Tato část práce se zaměří na postavení české právní úpravy k tomuto problému.

Právní status nenarozeného dítěte je základní otázkou dnešní společnosti, avšak jak bylo již několikrát konstatováno, je záležitostí velmi komplikovanou, a to zejména z důvodu nejasné odpovědi na dotaz „kdo nebo co je embryo?“. Tento problém spadá spíše do oboru genetiky či embryologie a pro účely této kapitoly se nebudeme nadále věnovat hodnocení morálně genetického statusu nenarozeného dítěte, ale zaměříme se na konkrétní přístup českého práva k ochraně lidského plodu.

Právní řád je třeba chápat jako jeden celek, kdy spolu jednotlivé zákony navzájem kooperují. Nicméně i přes to je soukromé právo nezávislé na právu veřejném. To způsobuje poněkud rozdílnou právní úpravu ochrany nenarozeného dítěte na veřejnoprávní úrovni a na soukromoprávní úrovni.

V souvislosti s veřejným právem lze uvést ústavněprávní ochranu v Ústavním zákoně č. 2/1993 Sb., Listině základních práv a svobod, v článku 6 „*Každý má právo na život. Lidský život je hoděn ochrany již před narozením.*“⁸⁷ Z interpretace tohoto článku však není jasné, zda se ochrana vztahuje již na fázi prenatálního vývoje, a to z důvodu nepřesné identifikace subjektů tohoto práva. Listina uvádí pouze slovo „každý“, to je výraz, který je často zmiňován i v mezinárodních dokumentech, ale stejně jako v mezinárodním právu, i v českém právu chybí bližší specifikace tohoto pojmu. V druhé části článku sice Listina uvádí, že je lidský život hoděn ochrany již před narozením, nicméně opět znovu blíže nekonkretizuje, o jakou ochranu jde. V závěru lze tedy konstatovat, že právní status postavení člověka před narozením ve veřejném právu není známý.⁸⁸

⁸⁷ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, článek 6, odstavec 1, v posledním znění

⁸⁸ JAKUB, Valc. Má opravdu „každý“ právo na život? *Časopis pro právní vědu a praxi*. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2016, **14**(4), 597–605. ISSN 1210-9126. Dostupné z: doi:10.5817

Na druhé úrovni, té soukromoprávní, se ochranou plodu a jeho postavením zabývá Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. V paragrafu §23 občanského zákoníku je uvedeno: „*Člověk má právní osobnost od narození až do smrti.*“⁸⁹ Na první dojem by se tedy mohlo zdát, že jakákoliv ochrana života a právní subjektivita plodu je na základě tohoto paragrafu vyloučena. Poněkud speciální úpravu tohoto paragrafu nalezneme ale hned v §25 „*Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo.*“⁹⁰ Ten se konkrétně věnuje postavení nascituruse, neboli dosud nenarozeného dítěte. Občanský zákoník mu v §25 přisuzuje podmíněčná osobností a majetková práva, která se pojí s vlastnickým a dědickým právem. Jeho subjektivita k právům a povinnostem je tedy vázána podmínkou, že se dítě musí narodit živé. Na základě rozboru těchto ustanovení lze vyvodit, že nasciturus je nositelem určitých práv již od početí.⁹¹

Závěrem by se dalo konstatovat, že nenarozenému dítěti český právní řád zajišťuje takzvanou odstupňovanou úroveň právní ochrany, která postupně s blížícím se porodem zesiluje.⁹² Z pohledu autorky se však z části jedná o nejednotnost českého právního řádu, kdy není na veřejnoprávní rovině ochrana nenarozeného dítěte blíže specifikovaná, a naopak v soukromém právu nenarozené dítě nositelem práva je.

5.1.4. Zhodnocení současného stavu české právní úpravy

Tento prostor bude využit k zhodnocení současné české právní úpravy problematiky z pohledu autorky práce a návrhům na případné zlepšení. Částečně byl již osobní názor na věc nastíněn v průběhu kapitoly, nicméně zde budou některé konkrétní myšlenky rozebrány podrobněji.

Pozornost bych ráda věnovala hlavně současné právní úpravě a nezaměřovala se již na historický vývoj zákonů, jelikož ten byl ovlivněn tehdejšími politickými

⁸⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, §23, v posledním znění

⁹⁰ Tamtéž, §25

⁹¹ VALC, Jakub. Ochrana embrya a plodu v trestním a občanském právu. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. Ústav státu a práva AV ČR, 2021, 11(1), 36-52. ISSN 1804-8137.

⁹² Tamtéž

režimem a považuji za vhodnější soustředit se na to, co je aktuální teď než na to, co se mohlo zlepšit před několika lety.

V první řadě pozitivně hodnotím přístup České republiky k interrupcím, tedy fakt, že se naše země staví, alespoň na zákonné rovině, k přístupu „pro-choice“, tedy respektuje svobodnou vůli ženy rozhodnout o svém těle. Také kladně vnímám přístup k dostatečné zdravotní péči v této oblasti, zejména její dostupnost. Což, jak zjistíme v dalších kapitolách, není vždy zárukou v ostatních evropských zemích.

Na druhé straně, i když zde máme zákonnou úpravu umělého přerušování těhotenství, která těhotenství nechává na volbě ženy, její negativní stránkou je především neaktuálnost některých ustanovení. Konkrétně již byly zmíněny, jedná se zejména o §3, §8 a §10 zákona č. 66/1986 Sb., o umělém přerušování těhotenství. Navíc je zákon v současnosti už 37 let starý a zrovna v oblasti reprodukčního zdraví, která se neustále posouvá vpřed a za téměř 40 let udělala velký pokrok, tento stav považuji za nežádoucí. Právě vyjmenované paragrafy již nejsou vůbec relevantní v dnešní době a zastávám názor, že by zákon měl být novelizován a přizpůsoben současnosti.

Nutno zmínit, že stávající právní úprava a svobodné rozhodování ženy o těhotenství není garantováno už na vždy. I v dnešním 21. století se stále jedná o téma, které vzbuzuje kontroverzi, a proto rozumím tomu, že novelizace zákona a navrácení ho do poslanecké sněmovny může vždy vzbuzovat obavy, aby se současný stav nakonec nezměnil spíše k horšímu. To může vyvolávat otázku, zda se do novelizace vůbec pouštět a oživit toto téma, když zde existuje toto riziko. Nicméně věřím tomu, že česká společnost a současná vláda je v tomto směru natolik edukována a otevřená přístupu, který zde uplatňujeme téměř 40 let, že by novelizace proběhla spíše ku prospěchu.

Poněkud nešťastně na mě působí rozdílnost mezi veřejnoprávní a soukromoprávní úpravou co se týče ochrany plodu a práv nenarozeného dítěte. To, že Listina základních práv a svobod přisuzuje každému právo na život a zmiňuje, že lidský život je hoděn ochrany již před narozením, ale zároveň blíže nespécifikuje slovo každý a jakou ochranu se před narozením jedná není nic neobvyklého s porovnáním s jinými dokumenty uznávanými na mezinárodní

úrovni. Nicméně pokud na druhé straně, v soukromém právu, funguje institut nascituruse a jeho právní subjektivita v souvislosti s majetkovými právy, myslím, že v tomto případě by si náš ústavní pořádek mohl dovolit zmíněné mezery ve výkladu blíže specifikovat, a to také s ohledem na svobodomyšlný přístup České republiky k problematice interrupcí.

5.2. Irsko

Další zemí, u které probereme právní úpravu interrupcí je Irsko, a to z důvodu probíraných rozsudků ESLP a také pro kontrast s Českou republikou.

Irsko je ideálním příkladem, jak náboženství silně ovlivňuje (proti)potratovou politiku. Je katolickou zemí, která byla dříve téměř jediným státem v Evropě, který zcela zakazoval potraty ve všech případech. I když v současné je stav už trochu jiný, budeme se nejprve věnovat vývoji právních předpisů souvisejících s touto problematikou.

5.2.1. Historický vývoj právní úpravy problematiky v Irsku

V Irsku velmi dlouhou dobu platil úplný zákaz potratů. Trestní zákoník Irska upravoval v §58 a §59 problematiku umělého přerušování těhotenství. Dle něj hrozilo jak těhotné ženě, tak i všem zúčastněným osobám, které se jakýmkoliv způsobem pokusily uměle přerušit těhotenství, trest odnětí svobody až na 14 let. Zákon v minulosti nepovoloval interrupci ani v případech, kdy byl vážně ohrožen život matky nebo plodu, ani v případech znásilnění či incestu.

V roce 1983 Irsko dokonce zakotvilo ochranu plodu do ústavního pořádku země. Tuto skutečnost má na svědomí referendum konané právě v roce 1983, které uznalo právo na život nenarozeného dítěte na stejnou úroveň jako právo na život matky a zařadilo ho do osmého dodatku irské Ústavy, článku 40.3.3

„Stát uznává právo na život nenarozeného dítěte na rovné právo na život matky a zaručuje ve svých zákonech respektovat a pokud možno svým zákonem hájit toto právo.“⁹³

⁹³ Eight Amendment of the Constitution Act 1983, part 2, dostupné z: Eighth Amendment of the Constitution Act, 1983. (irishstatutebook.ie)

Touto událostí se Irsko stalo jedinou evropskou zemí, která ochranu plodu postavila na ústavní úroveň. Zakotvení ochrany plodu do Ústavy mělo zároveň sloužit jako ochrana před budoucími zákonnými změnami v této oblasti.

Změna přišla až s rokem 1992 a rozsudkem Nejvyššího soudu ve věci Attorney General vs. X.⁹⁴ Jednalo se o případ, kdy byla 14letá dívka (v případě označena jako X) znásilněna a na základě čehož otěhotněla. Poté, co se o své graviditě dozvěděla, začala mít sebevražedné sklony. Její rodiče se jí pokusili převést do Anglie, kde by mohla podstoupit interrupci, ale generální prokurátor na základě Vrchního soudu udělil prozatímní příkaz, který dívce a jejím rodičům bránil zemi opustit po dobu 9 měsíců – tedy po celou dobu těhotenství. Rodiče dívky se proti tomuto rozhodnutí odvolali a Nejvyšší soud rozhodl o tom, že ústavní zákaz potratů nebrání dívce podstoupit potrat v Irsku, protože její sebevražedné sklony představují značné riziko pro její život. Článek 40.3.3. irské Ústavy byl upraven následovně: „*pokud se zjistí se vsí pravděpodobností, že existuje reálné a vážné riziko pro život ženy, kterému může být zabráněno ukončením těhotenství, je toto ukončení přípustné, s ohledem na skutečný výklad článku 40.3.3*“.⁹⁵ Touto úpravou tedy Irsko částečně legalizovalo potraty v Irsku při splnění zákonných podmínek. Po případě X se v Irsku konala 3 referenda, která měla za cíl přijmout další dodatky Ústavy a upřesnit výklad článku 40.3.3. Konkrétně šlo o přijetí dodatků 12, 13 a 14. Cílem dvanáctého dodatku bylo vyloučit „riziko sebevraždy“ jako důvod k provedení interrupce. Tímto aktem by se vyvrátilo rozhodnutí Nejvyššího soudu v případě X a opět by se zesílily restriktce v rámci provádění interrupcí. Návrh ale nebyl přijat. Dodatky 13 a 14 naopak přijaty byly. Třináctý dodatek povolil cestování z Irska do jiných zemí za účelem Interrupce⁹⁶ a dodatek

⁹⁴ Attorney General v. X. and Others. Legal Information Institute [online]. Ithaca: Cornell Law School, c2023 [cit. 2023-01-18]. Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/women-and-justice/resource/attorney_general_v_x_and_others

⁹⁵ Tamtéž

⁹⁶ Thirteenth Amendment of the Constitution Act, 1992. *Irish Statute Book* [online]. Republic of Ireland: Government of Ireland, 1992 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1992/ca/13/enacted/en/print>

14 povolil právo na informace týkající se legálně dostupných služeb pro vykonání umělého přerušování těhotenství v jiných zemích.⁹⁷

Pár let po tomto rozsudku Nejvyššího soudu se stal další případ, známý jako C case, který rozhodnutí Nejvyššího soudu pouze potvrdil. Jednalo se znovu o případ, kdy byla znásilněna velmi mladá 13letá dívka, a to rodinným příslušníkem. Důsledkem znásilnění následně otěhotněla. Těhotenství bylo samozřejmě nechtěné a z toho důvodu se i u této dívky začaly projevovat sebevražedné sklony. Stejně jako v předchozím případě, soud povolil provést interrupci z důvodu vážného ohrožení života budoucí matky souvisejícím s jejím nechtěným těhotenstvím, a to i přes nesouhlas jejich rodičů.⁹⁸

Oba případy, X case a C case vedly k postupným změnám zákonných pravidel pro provádění interrupcí v Irsku. Další klíčovou událostí, která silně ovlivnila dění v zemi a vyústila v další referendum, ve kterém byl zrušen dodatek 8 Irské Ústavy, byl případ ženy Savita Halappanavar.

Savita byla 31letá dívka, které se během 15 týdne těhotenství dostavily komplikace. Měla bolesti zad a břicha. Po vyšetření jí lékaři nasadili léčbu a vše se mělo vrátit do pořádku. Ten samý den se jí však spustil samovolný potrat. Další dva dny silné bolesti pokračovaly a Savita opakovaně žádala o přerušování těhotenství. To však podle irského práva nebylo možné, protože plod stále vykazoval známky života. Následující den Savita dostala sepsi a porodila již mrtvý plod. Po porodu byla převezena na jednotku intenzivní péče, ale prodělané sepsi podlehla a zemřela.^{99 100}

⁹⁷ Fourteenth Amendment of the Constitution Act, 1992. *Irish Statute Book* [online]. Republic of Ireland: Government of Ireland, 1992 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1992/ca/14/enacted/en/html>

⁹⁸ A. a B. v. Eastern Health Board. Legal Information Institute [online]. Ithaca: Cornell Law School, c2023 [cit. 2023-01-18]. Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/women-and-justice/resource/a_and_b_v_eastern_health_board

⁹⁹ Savita Halappanavar: Her tragic death and how she became part of Ireland's abortion debate. *The Journal* [online]. Dublin: Journal Media, 2018, 29.4.2018 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.thejournal.ie/eighth-amendment-4-3977441-Apr2018/>

¹⁰⁰ Savita Halappanavar: 10 years after her death, will Irish abortion laws be reformed further?. *The Irish Times* [online]. Dublin: The Irish Times, 2018, 22.10.2022 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.irishtimes.com/ireland/social-affairs/2022/10/22/savita-halappanavar-10-years-after-her-death-will-irish-abortion-laws-be-reformed-further/>

Právě tento případ vedl k sociálnímu hnutí po celém Irsku. Lidé se dožadovali zrušení dodatku 8 Ústavy. K jeho zrušení nakonec opravdu došlo 25.5.2018, kdy v referendu jeho zrušení podpořilo 66,4 % hlasujících.¹⁰¹ Na základě tohoto referenda byl vydán 36. dodatek Ústavy, který umožnil zákonně upravit ukončení těhotenství.¹⁰²

5.2.2. Aktuální právní úprava problematiky v Irsku

Zrušením 8. dodatku irské Ústavy se začal formovat nový zákon legalizující interrupce, *Health Act 2018 (Regulation of Termination of Pregnancy)*¹⁰³, který upravuje podmínky podstoupení umělého přerušování těhotenství. Velkou změnou bylo pro katolické Irsko uzákonění možnosti přerušit těhotenství na žádost ženy, pod podmínkou, že plod není starší 12 týdnů (stejně jako v České republice). Tato lhůta je ještě limitována dodržáním 3denní časové mezery mezi žádostí o potrat a samotným provedením zákroku.

Přesto, že přijetí tohoto zákona bylo pro Irsko velkým krokem, má určité mezery, díky kterým se v praxi obtížně praktikuje. Například zákon umožňuje lékařům odmítnout provést zákrok z důvodů takzvané „výhrady svědomí“.¹⁰⁴ Výhradou svědomí může být například právě náboženská víra, která má v Irsku poměrně silné zastoupení. Nejedná se tedy o nic neobvyklého, že lékaři právě z tohoto důvodu odmítnou zákrok provést.

Problémem irské národní úpravy je také fakt, že dle trestního zákoníku hrozí i v současnosti za umělé přerušování těhotenství až 14 let vězení, a to každé třetí osobě, která se dopustí protiprávního činu s úmyslem uměle přerušit těhotenství.¹⁰⁵ A to i přes to, že je již přijat zákon, který interrupci povoluje. To je tedy poněkud s rozparem zrušením článku 8 Ústavy a také s osvědčenými

¹⁰¹ Savita Halappanavar: 10 years after her death, will Irish abortion laws be reformed further? *The Irish Times* [online]. Dublin: The Irish Times, 2018, 22.10.2022 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.irishtimes.com/ireland/social-affairs/2022/10/22/savita-halappanavar-10-years-after-her-death-will-irish-abortion-laws-be-reformed-further/>

¹⁰² Thirty-sixth Amendment of the Constitution Act 2018. *Irish Statute Book* [online]. Republic of Ireland: Government of Ireland, 1992 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2018/ca/36/enacted/en/print.html>

¹⁰³ Health (Regulation of Termination of Pregnancy) Act 2018, Dostupné z: <https://abortion-policies.srhr.org/documents/countries/07-Ireland-Health-Regulation-of-Termination-of-Pregnancy-Act-2018.pdf#page=18>

¹⁰⁴ Tamtéž, §22

¹⁰⁵ Offences against the person Act 1861, §58 a §59

lékařskými postupy, které obhajují úplnou dekriminizaci potratů. Kriminalizace by tak mohla mít dopad na rodiče nebo partnera, který si například objedná potratové pilulky. Lékaři si tedy mohou zákon vykládat stále poněkud rozporupně a pacientce odepřít péči, na kterou má právo. Nutno zmínit, že dle současné úpravy mají lékaři na své jednání také právo. Zrušení článku 8 je tedy zlomovým okamžikem pro potratovou politiku v Irsku, nicméně díky vzájemné nesouhře ostatních souvisejících předpisů jsou v právní úpravě stále velké a nejasné mezery.

5.3. Polsko

Další zemí, jejíž právní úprava v oblasti interrupcí bude rozebrána je Polsko. Polsko je podobně jako Irsko příkladem, kdy má katolická církev a také kulturní tradice silný vliv na zákonnou úpravu v zemi. Polská žena je chápána jako „matka národa“ jejíž hlavní funkcí je právě ta reprodukční. Události v posledních letech a regulace umělého přerušování těhotenství v Polsku byly hlavním důvodem pro výběr tématu práce. V této kapitole si rozebereme jednu z nejpřísnějších právních úprav v této v evropských zemích a podíváme se na to, jakými právy polské ženy v této oblasti disponují.

5.3.1. Historický vývoj právní úpravy problematiky v Polsku

Stejně jako již probraná česká nebo irská právní úprava, také polská legislativa má za sebou dlouhý historický vývoj. Obdobně jako jiné evropské země, i v Polsku do 50. let minulého století nebyly interrupce zákonně povoleny a setkáváme se zde s restriktivní protipotratovou politikou. Možná i z toho důvodu působí paradoxně, že i když má Polsko v současnosti jednu z nejpřísnějších protipotratových zákonů, v roce 1932 bylo mezi prvními evropskými zeměmi, které povolily provést potrat z důvodu znásilnění či incestu, což právní úpravy jiných zemí do té doby nepovolovaly.¹⁰⁶ Nutno zmínit, že interrupce nadále nebyla možné ze socioekonomických důvodů. Podstoupit interrupci z tohoto důvodu šlo až po změně zákona v roce 1956, a to i přes silný odpor katolické církve. K povolení došlo kvůli vysoké úmrtnosti, která byla spojena s nelegálními

¹⁰⁶ VALC, Jakub. Právní úprava interrupcí v Polsku a (ne)možnost jejího obcházení cestou potratové turistiky. Právník [online]. 2022, 161(8), 729-752 [cit. 2023-01-30]. Dostupné z: https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2022/8/2_Valc_729-752_8_2022.pdf

a nesprávně provedenými potraty. Nicméně pro přerušení těhotenství ze socioekonomických toho důvodů bylo nutné podstoupit konzultaci alespoň se dvěma lékaři, kteří zákrok měli schválit. V praxi tedy často tento krok celý proces buď zpomalil anebo v krajních případech k interrupci ani nedošlo, protože lékaři svůj souhlas nevydali.

Polsko jako jedna ze zemí Varšavské smlouvy, obdobně jako Česká republika, následovalo sovětskou právní úpravu a interrupci na žádost povolilo v roce 1959.¹⁰⁷ Tato změna zákona udělala z umělého přerušení těhotenství poměrně běžný lékařský zákrok a toto téma tak na delší dobu šlo do pozadí.

Obrat nastal se změnou politického systému, kdy se mezi roky 1989–1992 začalo opět mluvit o novelizaci zákona. Finální rozhodnutí přišlo s rokem 1993, kdy byl vydán zákon o plánování rodiny, ochraně lidského plodu a podmínkách přípustnosti přerušení těhotenství¹⁰⁸, který je platný dodnes. Tímto zákonem došlo k obnovení silného postavení katolické církve v Polsku. S jeho platností došlo k odstranění socioekonomických důvodů pro podstoupení potratů a došlo k jejich oficiálnímu omezení. Pojem oficiální je použit z toho důvodu, že naopak opět narůstal počet nelegálně provedených.

Liberalizace zákona se navrátila pouze na krátkou chvíli v roce 1996, kdy byl zvolen nový prezident Alexander Kwaśniewski, který socioekonomické důvody a možnost potratu na žádost do zákona opět zařadil, nicméně Ústavní tribunál na tuto skutečnost poněkud rychle zareagoval a svým nálezem K 26/29 ze dne 28.5.1997¹⁰⁹ tuto změnu zákona opět zrušil. Své rozhodnutí odkazoval na referendum, které sice v té době ještě nebylo účinné, nicméně na jehož základě bylo do Ústavy zařazeno ustanovení: „Polská republika poskytuje každému

¹⁰⁷ VALC, Jakub. Právní úprava interrupcí v Polsku a (ne)možnost jejího obcházení cestou potratové turistiky. *Právník* [online]. 2022, 161(8), 729-752 [cit. 2023-01-30]. Dostupné z: https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2022/8/2_Valc_729-752_8_2022.pdf

¹⁰⁸ CZERWINSKI, Alicia. Sex, Politics, and Religion: The Clash between Poland and the European Union o opean Union over Abor er Abortion. *Denver Journal of International Law & Policy*. 2020, Vol. 32, No. 4, s. 657

¹⁰⁹ VALC, Jakub. Právní úprava interrupcí v Polsku a (ne)možnost jejího obcházení cestou potratové turistiky. *Právník* [online]. 2022, 161(8), 729-752 [cit. 2023-01-30]. Dostupné z: https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2022/8/2_Valc_729-752_8_2022.pdf

člověku právní ochranu života“.¹¹⁰ A dle zákonodárců se tato právní ochrana života vztahuje na všechna vývojová stádia člověka, i před narozením.¹¹¹ Interrupční zákon byl i nadále omezen na taxativní výčet důvodů povolující interrupci, kterými byly:

- ohrožení života nebo zdraví ženy v důsledku těhotenství (v tomto případě musel být zákrok proveden pouze v nemocnici lékařem za podmínky udělení souhlasu i jiného lékaře než toho, který bude zákrok provádět),
- těhotenství vzniklo jako důsledek trestné činnosti, nejčastěji incestem nebo znásilněním (v tomto případě musel být k potratu udělen souhlas ženy, dodržena maximální délka těhotenství do 12 týdnů a osvědčení státního zástupce),
- prenatální diagnostika či jiné formy vyšetření nasvědčují tomu, že je dána vysoká pravděpodobnost výskytu těžké a nenávratné vady plodu nebo nevyléčitelné nemoci, která ohrožuje jeho život.¹¹²

Tato popsaná právní úprava platila přes 20 let, až do roku 2020. Během jejího celého vývoje jsme mohli pozorovat několik iniciativ o její rozvolnění, které ale nikdy netrvalo příliš dlouho.

5.3.2. Aktuální právní úprava problematiky v Polsku

Polská interrupční úprava i v současnosti patří stále k těm nejpřísnějším v Evropě. Tento „zasloužený titul“ se Polsku potvrdil díky dalším restrikcím interrupčního zákona. Ústavní tribunál svým rozhodnutím K1/20 ze dne 22.10.2020¹¹³ vyjmul ze zákona ustanovení, podle kterého bylo možné uměle přerušit těhotenství za předpokladu, že prenatální vyšetření nebo jiné zdravotní stavy naznačují, že

¹¹⁰ KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ z dnia 2 kwietnia 1997 r. *KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ* [online]. Rzeczpospolita Polska: Kancelaria Sejmu, 2009 [cit. 2023-02-02]. Dostupné z: <https://www.konstytucja-polski.pl/>

¹¹¹ VALC, Jakub. Právní úprava interrupcí v Polsku a (ne)možnost jejího obcházení cestou potratové turistiky. *Právník* [online]. 2022, 161(8), 729-752 [cit. 2023-01-30]. Dostupné z: https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2022/8/2_Valc_729-752_8_2022.pdf

¹¹² USTAWA z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży. *European Legislation Identifier* [online]. Rzeczpospolita Polska: Kancelaria Sejmu, 1993 [cit. 2023-02-02]. Dostupné z: <https://eli.gov.pl/api/acts/DU/1993/78/text/U/D19930078Lj.pdf>

¹¹³ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. sygn. akt K 1/20. *European Legislation Identifier* [online]. Warszawa: Trybunał Konstytucyjny, 2020 [cit. 2023-02-02]. Dostupné z: <https://eli.gov.pl/eli/DU/2021/175/ogl/pol>

existuje vysoká pravděpodobnost těžké a nezvratné vady nebo nevyléčitelné nemoci plodu, která ho ohrožuje na životě. Tribunál své rozhodnutí odůvodnil tím, že toto ustanovení není v souladu s Ústavou, neboť podle něj *vede k eugenickým praktikám a diskriminaci nenarozeného dítěte na základě jeho zdravotního stavu, respektive ve vazbě na nejednoznačně vymezené tělesné postižení, aniž by byl dán legitimní důvod spočívající v ochraně jiných ústavních hodnot.*¹¹⁴ Zároveň se dovolával na články 30, 32 a 38 Ústavy Polské republiky, které zakotvují přirozenoprávní charakter práva na život každého člověka bez jakékoliv formy diskriminace.

Právě toto rozhodnutí vyvolalo silnou vlnu kritiky v polské společnosti, ale také ve světě nebo na poli Evropské unie. Ta se k problematice interrupcí v Polsku vyjádřila ve vydané rezoluci Evropského parlamentu ze dne 11.11.2021¹¹⁵, kde konstatoval, že Polsko na základě své vnitrostátní právní úpravy nezajišťuje včasný a bezpečný přístup k interrupcím.¹¹⁶ Svě tvrzení opíral také o polský ústavní pořádek, kdy uvedl, že současná úprava interrupcí v zemi je s ním v rozporu, protože porušuje důstojnost a základní práva žen.

Učinit z interrupce nezákonný nástroj nepřináší společnosti žádný pozitivní efekt, právě naopak. Tyto přísné restrikce vedou k nelegálním interrupcím, které si ženy provádí buď samy nebo jim ji provede člověk s nedostatečnými zkušenostmi. Další možností je vycestovat za potratem do zahraničí, což není z hlediska polské právní úpravy zakázáno. Nejčastěji Polky cestují do sousedních států, tedy na Slovensko a k nám, do České republiky. V České republice funguje například i nezisková organizace Ciocia Czesia, která pomáhá polským ženám sehnat kliniku, kde mohou potrat podstoupit a poskytuje jim poradenskou činnost a také všechny potřebné informace, které se s umělým přerušением těhotenstvím vážou. Nutno však zmínit, že cestování do zahraničí za účelem podstoupení interrupce je finančně náročné, a ne každá žena, která se v takové situaci ocitne, si ho může

¹¹⁴ VALC, Jakub. Právní úprava interrupcí v Polsku a (ne)možnost jejího obcházení cestou potratové turistiky. Právník [online]. 2022, 161(8), 729-752 [cit. 2023-01-30]. Dostupné z: https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2022/8/2_Valc_729-752_8_2022.pdf

¹¹⁵ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 11. listopadu 2021 o prvním výročí de facto zákazu interrupcí v Polsku. Evropský parlament [online]. Brusel: European Parliament, 2021 [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0455_CS.html

¹¹⁶ Tamtéž

dovolit. Neziskové organizace v některých případech zákroky částečně nebo plně hradí, nelze to však aplikovat v každém případě, protože také nedisponuje tolika financemi.

V současnosti lze tedy legálně podstoupit potrat v Polsku ve dvou případech – pokud je ohrožen život či zdraví ženy anebo pokud těhotenství vzniklo jako následek trestné činnosti. Ani v druhém případě však není jednoduché se k zákroku dostat a v praxi tedy často ani tento důvod není dostačující. Lékař totiž může využít, obdobně jako v Irsku, tzv „výhradu svědomí“ a odmítnout zákrok provést. To jsme mohli například pozorovat i v rozebraném případě Tysiac vs Polsko.

Závěr

Problematika reprodukčních práv vzbuzuje i v dnešním 21. století časté kontroverze. V rámci tohoto tématu se práce soustředila na interrupce jako na jednu z mnoha jejích oblastí, avšak nebylo opomenuto ani obecné představení této problematiky. Charakteristice reprodukčních práv a s ním spojeného reprodukčního, ale i sexuálního zdraví a vymezení některých klíčových pojmů se věnoval hned samotný úvod práce. Avšak hlavním tématem byly interrupce, které se v posledních letech staly velmi diskutovaným tématem, a to zejména v důsledku nedávno přijatých restrikcí v Polsku. Tyto události rozpoutaly vášnivé diskuse napříč společnostmi po celém světě. Jelikož umělé přerušování těhotenství není pouze právní problematikou, ale pohybuje se také ve sféře etické, filozofické či náboženské, činí to z něj velmi komplikovanou a citlivou oblast, se kterou je spojena řada otázek a neznámých. I zde v textu byly hned na úvod položeny dotazy, na které práce měla nalézt odpovědi.

Jednou z nich byla otázka, zda existuje mezinárodně uznávaný dokument, který by zahrnoval právo ženy na interrupci a byl zavazující pro všechny státy. Na to diplomová práce hledala odpověď ve své třetí kapitole. Byla zde představena jak mezinárodní, tak regionální právní úprava vztahující se na evropský kontinent. Došlo se k závěru, že existuje poměrně velké množství dokumentů, které se tématu reprodukčních práv přímo věnují. Celosvětově byly v minulosti pořádány různé konference zabývající se reprodukčními i sexuálními právy. Nicméně po analýze těchto dokumentů bylo zjištěno, že přesto, že je tematika reprodukčních práv aktivně stále řešena, žádný z vyjmenovaných textů přímo nezavazuje státy zajistit ženám právo na podstoupení interrupce. Zajímavé zjištění bylo však v rámci otázky práva na život, která je s problematikou interrupcí úzce spojena. Mezinárodní dokumenty se jasné odpovědi na otázku začátku lidského života a jeho ochrany vyhýbají. Výjimka byla nalezena pouze v Americké úmluvě o lidských právech, která přímo začátek života specifikuje.

Rozborem mezinárodních dokumentů jsme získali odpověď i na další položenou otázkou, kterou bylo, zda mělo Polsko oprávnění zakázat na svém území potraty a zda se toto omezení vztahuje na všechny případy žádostí polských žen o podstoupení potratu. V tomto případě je nutno zmínit, že situace ohledně

interrupcí v Polsku nebyla příznivá posledních 20 let a nebylo tomu tak, že by k jejich zákazu došlo ze dne na den. Polsko je jednou z evropských zemí, která je známa svou velmi restriktivní (proti)potratovou politikou. Stejně jako každá jiná země v Evropské unii, si svou zdravotní politiku upravuje samo, v rámci svého vnitrostátního právního řádu. Vyplyvá to ze samotné Smlouvy o fungování Evropské unie. Tedy ano, Polsko mělo právo přijmout restrikce v rámci interrupcí. Jsou ale zakázané úplně? Nejsou. Situaci polských žen komplikuje spíše institut výhrady svědomí lékařů, na které se často odkazují při odmítnutí provedení interrupce, a i když by měli ženám doporučit jiného lékaře, který zákrok provede, praxe je odlišná.

Obdobně problematický je institut výhrady svědomí také v Irsku, jehož zákonná úprava byla rovněž podrobně rozebrána. Irská republika je svou vnitrostátní úpravou specifická vzhledem k zakotvení problematiky interrupcí na ústavní rovině. Kvůli této skutečnosti je nejednoznačně vykládán irský zákon upravující interrupce, což způsobuje komplikace v praktické rovině jejich provádění. Ne vždy jasná zákonná úprava umělého přerušování těhotenství jak v Irsku, tak v Polsku byla potvrzena rozbohem jednotlivých kauz řešených před Evropským soudem pro lidská práva.

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva byla pro účely diplomové práce další stěžejní oblastí, jelikož se jedná o orgán, jehož cílem je dohlížet na dodržování Evropské Úmluvy o lidských právech, která pro nás byla v textu klíčovým mezinárodním dokumentem, na který se text práce často odkazoval. Ve spojitosti s touto Úmluvou byla pozornost věnována zejména článku 2, který upravuje právo na život a článku 8, zabývající se ochranou a respektováním soukromého a rodinného života. Právě ty jsou v jednotlivých kauzách týkající se umělého přerušování těhotenství nejčastěji posuzovány. V kapitole 4, která se jednotlivých případů řešených před Evropským soudem pro lidská práva týkala, byly rozebrány jedny z nejznámějších případů, kde na jedné straně stálo buď Polsko anebo Irsko, protože právě jejich potratová politika byla v práci nejvíce zmiňována. V úvodu této kapitoly byl popsán také případ, jehož rozsudek byl stěžejní v postavení Evropského soudu pro lidská práva k otázce práva plodu na život. Díky rozboru jednotlivých kauz byl získán obecný pohled Soudu na téma

práva žen na interrupce. Závěrem je zjištění, že Soud zaujímá k těmto otázkám spíše opatrný a neutrální přístup, jelikož jakékoliv jednoznačné stanovisko by s velkou pravděpodobností mělo fatální dopady. Pokud bych měla k tomuto stanovisku vyjádřit vlastní názor, s neutrálním postavením Soudu souhlasím. Naopak oceňuji jeho přístup a citlivost s jakou k tomuto tématu přistupuje a z hlediska zmíněných rozsudků si myslím, že ESLP chránil práva stěžovatelů oprávněně a rozhodoval v dobré víře. V kapitole jsem však již zmínila, že to, že souhlasím s činností Soudu neznamena, že souhlasím také s restrikcemi, které v jednotlivých zemích panují a toto své tvrzení bych chtěla znovu vyzdvihnout. Respektuji, že každá země má jiné kulturní či náboženské hodnoty, nicméně se přikláním k tvrzením Evropského Parlamentu uvedených v Rezoluci o reprodukčních a sexuálním zdraví, kde se ohradil proti „zneužívání“ institutu výhrady svědomí či zákazu vycestování do zahraničí a postoupení interrupce tam. Myslím, že pokud by se tato ustanovení stala zavazující a nikoli pouze doporučující, dospěla by Evropa v rámci potratové politiky k jakémusi „míru.“ Stále by se respektovala kultura jednotlivých zemí a jejich restrikce, ale nebyla by tolik krácena práva žen na svobodnou volbu.

Pro kontrast poněkud restriktivní (proti)potratové politiky v Irsku a Polsku byla probrána také česká právní úprava této problematiky. Česká republika se řadí mezi země, které ženám povolují podstoupit potrat na jejich žádost bez udání důvodů, což je v porovnání s Irskem nebo Polskou republikou nemyslitelné. Během rozboru české zákonné úpravy jsme narazily na jisté zvláštnosti, které jsou pro naši zemi specifické, například rozdílnost postavení lidského plodu ve veřejnoprávní a soukromoprávní problematice. V souvislosti s tím byla stručně nastíněna problematika nascituruse a jeho právní ochrana.

Na úplný závěr lze konstatovat, jak bylo již několikrát zmíněno, že tematika reprodukčních práv je oblastí, která pod sebou skrývá celou řadu dílčích témat, o které by bylo možné práci bezpochyby dále obohatit. Konkrétně zvolené téma interrupcí sebou nese spoustu dalších podoblastí, na které jsme během celé práce postupně narážely. Všechna tato témata by bylo možné dále zkoumat na úrovni samostatné diplomové práce či se interrupcemi zabývat na poli rozvojových zemí nebo Spojených států amerických, kde jsou potraty nyní také velmi živým

tématem. Nicméně pro cíle práce, které byly úvodu stanoveny, by se jednalo o témata nadbytečná.

Seznam použitých zkratk

CEDAW – Convention on Elimination of all kinds of Discrimination Against Women (Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen)

CRPD – Convention on the Rights of Persons with Disabilities (Úmluva o právech osob se zdravotním postižením)

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

ICCPR – International Covenant on Civil and Political Rights (Mezinárodní pakt o občanských a politických právech)

ICESCR – International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech)

OSN – Organizace spojených národů

UNFPA – United Nations Population Fund (Populační fond OSN)

WHO – World Health Organization (Světová zdravotnická organizace)

Seznam literatury

Monografie:

BAHOUNEK, Jiří. Čtyři pohledy na interrupci. Ostrava: Key Publishing, 2007. ISBN 978-80-87071-09-0

CANDIGLIOTA, Zuzana, KOTKOVÁ, Anna, ed. *Tělo v rukou společnosti*. Praha: Gender Studies, 2011. ISBN 978-80-86520-38-4

ČERNÝ, Milan a Ilona SCHELLEOVÁ. Právní úprava umělého přerušování těhotenství. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-60-2

DUDOVÁ, Radka. Interrupce v České republice: zápas o ženská těla. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2012. ISBN 978-80-7330-214-6.

Evropská úmluva o lidských právech: komentář. [Praha]: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 8086429199

NOVÁKOVÁ, Jolana. *Aktualizace a doporučení Celosvětové pekingské konference o ženách: (Peking + 5)*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2001. ISBN 80-85529-93-9

OSINA, Petr. Základy islámského práva. 2. vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-593-7.

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Evropská unijní ochrana lidských práv: (Charta a další instrumenty ochrany lidských práv v EU)*. Praha: Linde, 2001. ISBN 80-7201-278-9

The Cairo Consensus at Ten: Population, Reproductive Health and Global Effort to end Poverty. 1. New York: United Nations Population Fund, 2004. ISBN 0-89714-720-0.

Elektronická monografie:

Programme of Action: International Conference on Population and Development Cairo, 5–13 September 1994 [online]. 20th Anniversary Edition. United Nations Population Fund, 2014 [cit. 2022-12-30]. ISBN 978-0-89714-022-5. Dostupné z: https://www.unfpa.org/sites/default/files/pubpdf/programme_of_action_Web%20ENGLISH.pdf

Časopisecké články:

CZERWINSKI, Alicia. Sex, Politics, and Religion: The Clash between Poland and the European Union over Abortion. *Denver Journal of International Law & Policy*. 2020, Vol. 32, No. 4

ONDŘIOVÁ, Iveta a Janka SLANINKOVÁ. Problematika interrupcí v etickém kontextu. *Sestra: odborný časopis pro nelékařské zdravotnické pracovníky*. Praha: Mladá fronta, 2012, **22**(3), 38-40. ISSN 1210-0404.

Scheu, Harald Christian and Aupetit, Alice, The Positive Perception of Disability As a Human Rights Principle and the Reality of Prenatal Testing (June 27, 2019). Charles University in Prague Faculty of Law Research Paper No. 2019/II/3, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3412343> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3412343>

Sexuální a reprodukční práva: José Alfreso Peris CANCIO. 2004. Občanský institut, červenec 2004

Spyridoula Katsoni, The Right to Abortion and the European Convention on Human Rights: In Search of Consensus among Member-States, *Völkerrechtsblog*, 19.03.2021, doi: 10.17176/20210319-085654-0

VALC, Jakub. Ochrana embrya a plodu v trestním a občanském právu. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. Ústav státu a práva AV ČR, 2021, **11**(1), 36-52. ISSN 1804-8137.

VALC, Jakub. Právní úprava interrupcí v Polsku a (ne)možnost jejího obcházení cestou potratové turistiky. *Právník* [online]. 2022, **161**(8), 729-752 [cit. 2023-01-30]. Dostupné z:

https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2022/8/2_Valc_729-752_8_2022.pdf

VALC, Jakub. Má opravdu „každý“ právo na život? *Časopis pro právní vědu a praxi*. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2016, **14**(4), 597–605. ISSN 1210-9126. Dostupné z: doi:10.5817

Zákonná úprava:

Eight Amendment of the Constitution Act 1983, part 2, dostupné z: Eighth Amendment of the Constitution Act, 1983. (irishstatutebook.ie)

Fourteenth Amendment of the Constitution Act, 1992. *Irish Statute Book* [online]. Republic of Ireland: Government of Ireland, 1992 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1992/ca/14/enacted/en/html>

Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights: Right to respect for private and family life, home and correspondence. European Court of Human Rights [online]. Council of Europe/European Court of Human Rights, 2021, 31 August 2021 [cit. 2023-01-25]. Dostupné z:

https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_ENG.pdf

Health (Regulation of Termination of Pregnancy) Act 2018, Dostupné z: <https://abortion-policies.srhr.org/documents/countries/07-Ireland-Health-Regulation-of-Termination-of-Pregnancy-Act-2018.pdf#page=18>

KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ z dnia 2 kwietnia 1997 r. *KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ* [online]. Rzeczpospolita Polska: Kancelaria Sejmu, 2009 [cit. 2023-02-02]. Dostupné z: <https://www.konstytucja-polski.pl/>

Offences against the person Act 1861

Thirteenth Amendment of the Constitution Act, 1992. *Irish Statute Book* [online]. Republic of Ireland: Government of Ireland, 1992 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1992/ca/13/enacted/en/print>

Thirty-sixth Amendment of the Constitution Act 2018. *Irish Statute Book* [online]. Republic of Ireland: Government of Ireland, 1992 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2018/ca/36/enacted/en/print.html>

Universal Declaration of Human Rights. United Nations [online]. Informační centrum OSN v Praze: OSN Česká republika, 2015 [cit. 2023-03-06]. Dostupné z: https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/05/UDHR_2016_CZ_web.pdf

USTAWA z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży. European Legislation Identifier [online]. Rzeczpospolita Polska: Kancelaria Sejmu, 1993 [cit. 2023-02-02]. Dostupné z: <https://eli.gov.pl/api/acts/DU/1993/78/text/U/D19930078Lj.pdf>

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, v posledním znění
Vyhláška č. 120/1976 Sb., Vyhláška ministra zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, v posledním znění

Vyhláška č. 62/1987 Sb., Vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen, v posledním znění

Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, v posledním znění

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v posledním znění

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v posledním znění

Mezinárodní dokumenty:

American Convention on Human Rights. Global Rights [online]. San José, Costa Rica, 1968 [cit. 2023-02-18]. Dostupné z: <https://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2013/10/American-Convention-on-Human-Rights-ACHR.pdf>

European Parliament resolution on sexual and reproductive health and rights (2001/2128 (INI)). *Europa* [online]. Strasbourg: European Parliament, 2002 [cit. 2023-01-11]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a4fa9ecc-bb44-4e85-bb51-08107da6dddc/language-en>

OSN. Pekingská deklarace a Akční platforma, přijato na čtvrté Světové konferenci OSN o ženách, 27.10.1995, § 223. Dostupné z: https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Beijing_Declaration_and_Platform_for_Action.pdf [cit. 2023- 01 -02]

The Cairo Declaration on Human Rights in Islam [online]. Cairo, 1990 [cit. 2023-02-19]. Dostupné z: [https://elearning.icrc.org/detention/en/story_content/external_files/Human%20Rights%20in%20Islam%20\(1990\).pdf](https://elearning.icrc.org/detention/en/story_content/external_files/Human%20Rights%20in%20Islam%20(1990).pdf)

WORLD ASSOCIATION FOR SEXUAL HEALTH. Declaration of sexual rights: 13th World Congress of Sexology [online]. Valencia, 1997 [cit. 2023-01-02].

Dostupné z:

<https://worldsexualhealth.net/wpcontent/uploads/2013/08/Declaration-of-Sexual-Rights-2014-plain-text.pdf>

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva:

Judgment from 16 December 2010, A, B and C v. Ireland, 25579/05, point 214, A, B AND C v. IRELAND (coe.int)

Judgment from 20 March 2007, Tysiac v. Poland, 5410/03, point, TYŚIĄC v. POLAND (coe.int)

Judgment from 30 October 2012, P. and S. v. Poland, 57375/08, point, P. AND S. v. POLAND (coe.int)

Judgment from 8 July 2004, Vo v. France, 53924/00, point 214, VO v. FRANCE (coe.int)

Webové stránky:

A. a B. v. Eastern Health Board. Legal Information Institute [online]. Ithaca: Cornell Law School, c2023 [cit. 2023-01-18]. Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/women-and-justice/resource/a_and_b_v_eastern_health_board

Attorney General v. X. and Others. Legal Information Institute [online]. Ithaca: Cornell Law School, c2023 [cit. 2023-01-18]. Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/women-and-justice/resource/attorney_general_v_x_and_others

Background report: Reprodukční práva. *Asociace pro mezinárodní otázky* [online]. Praha: AMO, 2010 [cit. 2023-01-02]. Dostupné z: <https://www.amo.cz/cs/prazsky-studentsky-summit/reprodukcn-prava/>

Global Abortion Policies Database. *World Health Organization* [online]. WHO, 2022 [cit. 2023-01-04]. Dostupné z: <https://abortion-policies.srhr.org/> Právo na interrupci. *Asociace pro mezinárodní otázky* [online]. Eva Pazderková Praha: AMO, 2010 [cit. 2023-01-24]. Dostupné z: https://www.studentsummit.cz/wpcontent/uploads/2019/02/HRC_interrupce_final.pdf.

Reproductive health. *World Health Organization* [online]. WHO, c2022 [cit. 2022-12-30]. Dostupné z: <https://www.who.int/southeastasia/health-topics/reproductive-health>

Savita Halappanavar: 10 years after her death, will Irish abortion laws be reformed further?. *The Irish Times* [online]. Dublin: The Irish Times, 2018, 22.10.2022 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.irishtimes.com/ireland/social-affairs/2022/10/22/savita-halappanavar-10-years-after-her-death-will-irish-abortion-laws-be-reformed-further/>

Savita Halappanavar: Her tragic death and how she became part of Ireland's abortion debate. *The Journal* [online]. Dublin: Journal Media, 2018, 29.4.2018 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://www.thejournal.ie/eighth-amendment-4-3977441-Apr2018/>

Sexual and reproductive health and rights. *United Nations* [online]. OHCHR, c2023 [cit. 2023-01-06]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/women/sexual-and-reproductive-health-and-rights>

Usnesení Evropského parlamentu ze dne 11. listopadu 2021 o prvním výročí de facto zákazu interrupcí v Polsku. Evropský parlament [online]. Brusel: European Parliament, 2021 [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0455_CS.html

WHO. Progress reports by the Secretariat, A67/40, World Health Assembly 2014. Ženeva: WHO, 2014 [online] [cit. 2022-12-30], odst. 31. Dostupné z: https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA67/A67_40-en.pdf

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. sygn. akt K 1/20. *European Legislation Identifier* [online]. Waszawa: Trybunał Konstytucyjny, 2020 [cit. 2023-02-02]. Dostupné z: <https://eli.gov.pl/eli/DU/2021/175/ogl/pol>